Úcta mučedníků v prvních stoletích.

(Příspěvek k dějinám kanonisace do r. 1000 po Kr.)

Dr. Josef Šíma, Praha.

Úvod.

Století desáté je důležitým mezníkem v dějinách úcty svatých. R. 993 prohlásila Apoštolská Stolice — papež Jan XV. — svatým biskupa augsburského Oldřicha.[1]) Bula kanonisační je zachována,[2]) shoduje se — co do obsahu — s kanonisačními bulami nejnovější doby.[3]) Na synodě církevní v paláci Lateránském, jíž předsedal papež Jan XV., přečetl biskup augsburgský Luitolf »libellum ... de vita et miraculis venerabilis Udalrici Sanctae Augustanae Ecclesiae dudum Episcopi ...« Následuje v bule papežský dekret o kanonisaci: »Quae omnia lepida satis urbanitate exposita recepimus et communi consilio decrevimus, memoriam illius, id est Udalrici Episcopi affectu piissimo, et devotione fidelissima veneranda m.«[4]) Papež dále ohlašuje tresty těm, kteří by tohoto dekretu neuznali. Bula je podepsána od papeže a 18 kardinálů všech tříd, jak děje se podnes v bulách kanonisačních.[5])

Je tedy zmíněná bula dokladem, že biskup Oldřich — první mezi svatými — byl kanonisován od papeže se všemi slavnostními formalitami.

[1]) Oldřich (Udalricus), nar. r. 890 po Kr. Biskupem stal se r. 923, zemřel r. 973.

[2]) Magnum Bullarium Romanum (1. I.) pg. 22.

[3]) Srovnej s kanonisační bulou sv. Bernardy Soubirous; AAS XXVI. (1934) str. 73—85.

[4]) Pokračování dekretu kanonisačního: »Quoniam sic adoramus et colimus reliquias Martyrum et confessorum, ut eum cuius martyres et confessores sunt, adoremus. Honoramus servos, ut honor redundet in Dominum, qui dixit: Qui vos recipit, me recipit. Ac proinde nos, qui fiduciam nostrae justitiae non habenus, illorum precibus et meritis apud clementissimum Deum jugiter adjuvemur; quia divina salubberrima praecepta et sanctorum canonum, ac venerabilium patrum instabant efficaciter documenta omnium ecclesiarum, pio considerationis intuitu, immo apostolici moderaminis annisu, utilitatum communitatem atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria Udalrici iam praefati venerabilis episcopi divino cultui dicata existat, et in laudibus Dei devotissime persolvendis semper valeat proficere.

[5]) Sipos, Enchiridion iuris canonici, pag. 32; »Bullae editae in consistorio de rebus gravissimis (e. gr. de canonizatione beatorum) subscribuntur a papa et cardinalibus ac bullae consistoriales dicuntur.

Sledujeme-li v hrubých obrysech další dějinný vývoj kanonisace, přijdeme přes dekretál Alexandra II. (1159—1181)[6]) »Sine papae licentia non licet aliquem venerari pro sancto« a konstituci Urbana VIII. (1623—1644) »Caelestis Hierusalem« z r. 1634[7]) k právu kodeksovému o beatifikaci služebníků Božích a kanonisaci blahoslavených.[8]) Dekretálem zmíněným bylo vyhrazeno právo prohlašovati za svaté Apoštolské Stolici, konstitucí »Caelestis Hierusalem« předepsal Urban VIII. postup řízení kanonisačního.

Cílem naším je vylíčiti, jak dála se kanonisace od prvních dob Církve do století X., k roku 993. V této pak první části práce obraťme pozornost k první, nejstarší skupině světců katolické Církve — k mučedníkům.

Úcta patriarchů.

Nazvali jsme mučedníky nejstarší skupinou světců. Výraz tento však by nebyl úplně správný. Církev již v prvních letech svého trvání, dříve ještě než byla pronásledována, ctila ty, k jejichž úctě dalo podnět Písmo sv. První křesťané dobře znali ona místa knih starozákonních, v nichž se mluví s velikou úctou o praotcích národa vyvoleného. Kolikrát zaznívala ve shromážděních křesťanů výzva z knihy Sirachovy[9]) (kap. 44, 1—2): »Chvalmež muže slavné a otce naše v pokolení jejich. Mnohou slávu způsobil jim Pán velebností svou od věků.« Když pak spisovatel v dalších verších nastínil působení těchto slavných mužů za jejich života, zmiňuje se o údělu jejich po smrti. »Těla jejich v pokoji pochována jsou« — praví — »a jméno jejich je živo od národu až do národu«; znovu pak pobízí čtenáře: »Moudrost jejich ať vypravují lidé a chválu jejich ať zvěstuje shromáždění« (kap. 44, 14—15).

Po tomto obecném úvodu v dalších kapitolách (45—50) oživena je vzpomínka na některé vznešené představitele Starého zákona. Před duchovním zrakem čtenářů — jako v kaleidoskopu —

[6]) c. 1, X. III, 45.
[7]) C. I. C. Fontes, I. n. 213.
[8]) Kánony 1999—2141 (De causis beatificationis servorum Dei et canonizationis sanctorum).
[9]) Kniha Ježíše, syna Sirachova, zvána byla též Ecclesiasticus, t. j. kniha církevní proto, že se jí často v Církvi užívalo; doporučována byla nově pokřtěným ke čtení. Obsahuje mravní naučení, oživená příklady ze života patriarchů.

střídají se postavy svatých a moudrých mužů[10]) od Adama až do Šimona, Oniášova syna, nejvyššího kněze.

V citovaném místě (kap. 44, 2) udán je i důvod úcty svatých mužů. Praví se tam: »Mnohou slávu způsobil jim Pán velebností svou od věků.« Tím míněny jsou zazračné činy, jimiž je oslavil Bůh již za života jejich. Oslaví-li je Bůh tímto způsobem, je to důvodem, aby i lidé je ctili a jich si vážili. Jiným důvolem úcty k patriarchům bylo již prvním křesťanům vědomí, že oni jsou svoji přímluvou u Boha lidem nápomocni. O zemřelém velekněži Oniášovi a o proroku Jeremiášovi čítávali, že jsou milovníky bratří i lidu a že se mnoho modlí za lid a za město svaté. (2. Mak., 15, 12—14.)

V knihách Nového zákona marně bychom hledali přímou výzvu k úctě svatých. Jen jaksi nepřímo vybízí Kristus a apoštolové k téže úctě. Krásně mluví Kristus Pán o svých vyvolených, že stolovati budou s Abrahamem, Isákem a Jakubem v království nebeském (Mat. 8, 11), neboť ti patriarchové jako živí spojeni jsou navždy s Bohem živých.[11]) (Mat. 22, 32.) »Lůno Abrahamovo« (Luk. 16, 22) je Kristu — a jistě tak rozuměli i jeho posluchači — místem věčného pokoje a radosti. Podle evangelia Matoušova (23, 2) s pochvalou mluví Kristus Pán o Mojžíšovi.[12]) V rozmluvě s farisey vytýká těmto, že nevěří Mojžíšovi, neboť kdyby Mojžíšovi věřili, věřili by i Tomu, o němž Mojžíš psal.[13]) (Jan 5, 45—46.) Ještě mnohá jiná místa z evangelia by mohla býti uvedena, na nichž Spasitel zmiňuje se s pochvalou a uznáním o vynikajících představitelích Starého zákona.

I apoštolové dávají často v epištolách za vzor křesťanům patriarchy doby předkřesťanské.[14]) Sv. Jakub (5, 11) píše o trpěli-

[10]) Jmenováni jsou podle biblických knih: Henoch, Noe, Abraham, Isák, Jakub, Mojžíš, Aron, Finees, Josue, Kaleb, Samuel, Natan, David, Šalamoun, Eliáš, Eliseus, Ezechiáš, Isaiáš, Josiáš, Jeremiáš, Ezechiel, Zorobabel, Nehemiáš, Šimon.

[11]) Mat., 22, 31—32: »O vzkříšení pak z mrtvých zda jste nečetli, co bylo vám řečeno od Boha slovy: Já jsem Bůh Abrahamův a Bůh Isakův a Bůh Jakubův? Není Bůh (Bohem) mrtvých«; srovnej Mar. 12, 26.

[12]) »Na stolici Mojžíšovu zasedli zákoníci a fariseové«,

[13]) »Nedomnívejte se, že já budu žalovati na vás u Otce; jest kdo na vás žaluje, totiž Mojžíš, v němž vy doufáte. Neboť kdybyste věřili Mojžíšovi, věřili byste i mně, vždyť o mně psal on.«

[14]) Srovnej Bartmann, Lehrbuch der Dogmatik, str. 616.

vosti Jobově, sv. Petr (II., 2, 5) o Noemovi, hlasateli pravdy, sv. Pavel (Řím, 4, Gal., 3) o víře a naději Abrahamově. Když pak hrozilo křesťanům palestinským nebezpečí, že odpadnou od víry — bylo to po r. 62. po Kr., kdy umučen byl první biskup jerusalemský sv. Jakub, — čím je posílil a povzbudil sv. Pavel k stálosti u víře? V kapitole jedenácté svého listu předvádí opět známé postavy starozákonní a když o některých obšírněji byl vypravoval, praví (kap. 11, 32): »A co mám ještě říci? Vždyť by mi nestačil čas, kdybych měl vypravovati o Gedeonovi, Barakovi, Samsonovi, Jeftovi, Davidovi, Samuelovi a prorocích, kteří věrou přemohli království, učinili spravedlnost, dosáhli věcí zaslíbených . . .« Naznačuje svatý Pavel, že takových mravních vzorů, jichž vzpomínka má u křesťanů žíti, je mnoho. V další pak části zdůrazňuje, že mnozí z nich za víru utrpení snášeli, jak praví: »Jiní však byli natažení (na mučidla), nepřijavše vysvobození, aby dosáhli lepšího vzkříšení; jiní zakusili posměchy a bití, ano i okovy a žaláře; byli kamenováni, rozřezáni, (mučením) zkoušeni, mečem usmrceni . . .«

Toto místo z epištoly k židům je velmi podobné výše uvedené kapitole z knihy Sirachovy; je jakoby jejím protějškem. Místo to často bylo čteno při bohoslužbách prvotní Církve, konec jeho je dosud užíván jako epištola mešní na svátky některých mučedníků.[15]) Možno proto říci, že »památka všech těch žije od národu do národu a chválu jejich zvěstuje Církev.[16])

A kdo dal podnět k jejich úctě, kdo způsobil, že úcta jejich »vkořenila se« (Sirach, 24, 16) v lidu křesťanském? Byl to sám Ježíš Kristus, který uznal je za hodny, aby se o nich zmínil v řečech svých, byli to spisovatelé posvátných knih, vedeni Duchem svatým.

Tímto způsobem dosáhli nejdříve úcty patriarchové, proroci[17]) a svatí vrstevníci Páně.[18])

[15]) Tak o svátku sv. Fabiána a Šebastiána 20. ledna.

[16]) Srovnej Sirach. kap. 44. 14—15.

[17]) Viz E. Golubinskij ИСТОРІЯ КАНОНИЗАЦІИ СВЯТЫХЪ ВЪ РУССКОЙ ЦЕРКВИ — Historia canonizationis sanctorum in ecclesia russica, str. 13.

[18]) Srovnej Vondruška, Životopisy svatých, I., str. 19—24; Vrstevníci Páně: sv. Joachim, sv. Anna, sv. Alžběta, sv. Jan Křtitel a j.

Mučedníci — svědkové Páně.

Kristus Pán mluvil často o svědectví, které mu budou vydávati apoštolové. Před nanebevstoupením řekl apoštolům: »budete mi svědky v Jerusalemě a po všem Judsku i Samařsku a až do končin země.[19]) Slova ta platila apoštolům, kteří s ním byli od počátku a byli svědky jeho veřejného života, utrpení, smrti a vzkříšení. Před branou města Damašku volí si Kristus apoštola nového — sv. Pavla. I tomuto určil, že bude svědkem jeho. Uveďme slova Pavlova z jeho obranné řeči před vladařem Agrippou. Pavel vypravuje o zjevení u Damašku. Na otázku: »Kdo jsi, Pane?« slyší odpověď: »Já jsem Ježíš, jehož ty pronásleduješ. Avšak vstaň a postav se na nohy své, neboť proto jsem se ukázal tobě, abych tě učinil služebníkem a svědkem těch věcí, které jsi uviděl, a pro které se ti ještě ukáži.«[20])

Apoštolové byli svědky Kristovými. Svědčili o Kristu, t. j. kázali o Jeho životě, učení, ukřižování a vzkříšení. »Tohoto Ježíše vzkřísil Bůh; my všichni jsme toho svědky.«[21]) Kolikrát tato hlavní myšlenka prvního Petrova kázání v den seslání Ducha sv. zaznívala v různých obměnách v kázání ostatních apoštolů. Vzpomeňme jen I. epištoly ke Korintským. V ní apoštol na některých místech krátce připomíná pravdy, jež tamním křesťanům za svého pobytu v Korintě vykládal. Tak v kap. 15. praví: »Podal jsem vám totiž mezi prvními věcmi to, co jsem také přijal, že Kristus umřel za hříchy naše podle Písem, a že byl pohřben a že vstal z mrtvých třetího dne podle Písem a že se ukázal Petrovi a potom jedenácti...«[22])

Významně zmiňuje se sv. Pavel na tomto místě, že kázání o smrti a vzkříšení Páně bylo mezi »prvními věcmi«, o kterých mluvil.

I ostatní apoštolové v různých končinách světa, které podle vypravování Eusebiova[23]) jakoby losem jim byly přiděleny, po-

[19]) Skut. ap., 1, 8.
[20]) Skut. ap., 26, 15—16.
[21]) Skut. ap., 2, 32.
[22]) I. Kor., 15, 3—5.
[23]) Euseb., III, 1; Migne, P. G., t. XX, col. 215. Thomas quidem, ut a maioribus traditum accepimus, Parthiam sortitus est, Andreas vero Scythiam, Joanni Asia obvenit.

dobně kázali, svědčili o svém Božském mistru. »Ježíš Kristus je synem Božím, dokázal to nejlépe svým zmrtvýchvstáním. Důsledek toho je: náboženství, které my přinášíme, je božského původu a jako nám, apoštolům, určen byl úkol, abychom kázali, tak vám, posluchačům, připadá povinnost, abyste uvěřili, neboť kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude: kdo však neuvěří, bude zavržen.«[24]) S přijetím víry v Krista ovšem souviselo přijetí jeho mravních zásad a tak evangelium, kázání apoštolů, svědectví Kristu znamenalo boj proti starému světu, boj proti jeho víře, boj proti mravům, boj proti jeho celému názoru životnímu. Pohanský svět se vzchopil a všude, ve všech končinách stejně — násilím — potlačiti chtěl hned v zárodku nové náboženství.

Čím reagovali apoštolové na toto násilí? Krásně odpovídá Ravignan:[25]) »Církev se zrodila z krve Kalvárské; prvním jejím dosvědčením byla slavná smrt Syna Božího; smrt mučedníků měla býti svědectvím druhým. Či měla spláceti nenávist nenávistí, násilí násilím? Ona, dcera nebes, by byla měla bojovati jako bojovali synové hříchu? Ne, mučedník křesťanský neodpovídal na zášť záští, nesplácel rány ranou; kdežto pohanství bylo ztělesněnou nenávistí, nesnášelivým a krutým sobectvím, mučedník miloval; miloval své nepřátele jako bratry; modlil se vroucně za své katany a kolikráte svými mukami i jim na Bohu vymohl slávu a spásu nebes. Mučedník umíral jako obět tichá a trpělivá, obět, již trávily spíše plameny božské lásky, než plameny hranice, kterou podpálila zuřivost tyranů.«[26])

První svědectví svojí krví dal Kristu ne apoštol, ale učedník, jáhen Štěpán. V jedné ze svých řečí nazývá ho sv. Pavel[27]) »svědkem Kristovým«. Praví: »Když se prolévala krev tvého svědka Štěpána, já jsem stál při tom a souhlasil jsem a hlídal jsem roucha těch, kteří ho zabíjeli.«[28])

Po sv. Štěpánu svědčili Kristu podobně apoštolové. Mezi svě-

[24]) Mar., 16, 16.

[25]) Ravignan S. J. od r. 1837—1846 kazatel chrámu Notre Dame v Paříži; zemřel 1858.

[26]) V podání Zavoralově; viz Duchovní řeči z r. 1902, str. 272—273.

[27]) Skut. ap. 22, 20.

[28]) Srovnej studii »Martyr et Confesseur« ve sborníku Analecta Bollandiana, ročník 39 (1921), str. 20—40 od Hippolyta Delehaye-e.

dectvími těmi nejvýznamnější je jistě svědectví apoštolských knížat, svatých Petra a Pavla. Významně praví Cinek:[29]) »Jako oba nejslavnější apoštolé spolu pracovali, tak spolu běh dokonali, v středišti někdejšího pohanského světa, jež Prozřetelností vyvoleno bylo za sídlo nejvyšší viditelné hlavy Církve a metropoli křesťanstva. Sv. Petr a Pavel založili hojně křesťanských obcí, ale pouze římskou — předsedkyni sboru lásky[30]) — zkropili svou krví.«

Že svědectví dvou předních apoštolů za tak významné bylo považováno již v nejstarších dobách, poznáme nejlépe z epištoly sv. Klementa ke Korintským.[31]) Klement, biskup římský, podle Irenea[32]), třetí nástupce Petrův, posílá křesťanům v Korintě as kol r. 90 po Kr. list, ve kterém se snaží urovnati zmatky v tamní osadě. Jako by veden starší tradicí, předvádí křesťanům korintským vzory svatého života ze Starého zákona (IV. kap.). Zdá se mu však, že to jsou příklady z dávné doby a proto již méně účinné. Nač vzpomínati a uváděti doklady z minulých století, když čtenáři snadno vzpomenou si na příklady z doby téměř současné. Jen tak vyložíme zvolání, jímž počíná V. kapitola: „Ἀλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων ὑποδειγμάτων παυσώμεθα . . .; sed ut vetera exempla relinquamus.“ Od osobnosti dávno žijících obrací pozornost čtenářů »ad proximos athetas . . . saeculi nostri generosa exempla«. Zmiňuje se o horlivosti Petrově, slova zvlášť vřelá věnuje apoštolským pracím Pavlovým a když vylíčil život a smrt obou apoštolů[32]a), praví, že

[29]) Cinek, Mše svatá v bohoslužebném řádu církevního roku, IV., str. 269.

[30]) „προκαθημένη τῆς ἀγαπῆς“; sv. Ignác antioch., Ep. ad Rom.

[31]) O autoru epištoly praví Funk: Quis primam Clementis epistulam scripserit ex ea ipsa non apparet. Missa est enim ab ecclesia Romanorum ad ecclesiam Corinthiorum. Sed Clementem eani exarasse vix dubium est, cum veteres ad unum omnes de hac re consentiant; Funk, Opera patrum apostolicorum, I., pg. XVII.

[32]) Adv. haeres., III., 3 (Migne, P. G., 1. VII., col. 849).

[32]a) Uveďme celou kapitolu V. podle latinského překladu Funkova; »Sed ut vetera exempla relinquamus, ad proximos athetas veniamus; saeculi nostri generosa exempla proponamus. Propter zelum et invidiam, qui maximae et iustissimae columnae erant, persecutionem passi sunt et usque ad mortem certaverunt. Ponamus nobis ante oculos bonos apostolos: Petrum, qui propter zelum iniquum non unum aut alterum, sed plures labores sustulit atque ita martyrium passus in debitum gloriae locum discessit. Propter zelum et contentionem Paulus patientiae praemium exhibuit, septies in vincula coniectus, fugatus, lapidatus, in oriente ac occidente verbi praeco factus, illustrem fidei

»veliké množství vyvolených (πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν cap. VI.) přidalo se k těmto apoštolům, kteří podobně, pro svoji horlivost a vytrvalost vytrpěli veliká muka a pronásledování. Byli tedy i všichni ti svědky Kristovými a mají býti korintským za vzor, neboť i korintským hrozí podobně boje; »in eadem enim arena versamur et certamen idem nobis impositum est.«[33])

Tak psal sv. Klement koncem I. století[34]) a, ač byl teprve počátek pronásledování — přešla bouře za panování Neronova (54—68), a počala nová za císaře Domitiána (81—96) — mluví již o velikém množství křesťanů, kteří povzbuzeni bývše příkladem sv. Petra a Pavla, svědčili krví svou Kristu. Co až přejdou všechna pronásledování a teprve počátek IV. století přinese Církvi svobodu? Tehda nebude to »magna electorum multitudo« podle sv. Klementa, tehda to budou »millia martyrum« podle sv. papeže Lva Velikého (440—461). Týž papež na svátek sv. apoštolů Petra a Pavla[35]) volá: »Unde duo ista praeclara divini sermonis germina in quantam sobolem germinaverint, beatorum m i l l i a m a r t y r u m protestantur, qui apostolicorum aemuli triumphorum urbem nostram purpuatis, longe, lateque rutilantibus populis ambierunt, quasi ex multarum honore gemmarum conserta uno diademate coronarunt.«

Velké byly zástupy těch, kteří v prvních dobách za víru Kristovu obětovali životy. Vždyť po tři téměř století byla Církev pronásledována. Svatý Augustin[36]) mluví o deseti pronásledováních. Vlády mírnějších panovníků[37]) byly jako chvíle oddechu, respiria, které dopřál Pán vyznavačům svým. Křesťané pamětlivi byli slov Kristových o svědectví, Kristu svědčiti chtěli, evangelium po té stránce jako kvas[38]) působilo. Svatý Cyprián vystihl tento zjev slovy: »evangelium Christi unde martyres fiunt.«[39]) Ač měl

suae famam sortitus est, qui postquam mundum universum iustitiam docuit et ad occidentis terminos venit et coram praefectis martyrium subiit, sic e mundo migravit et in locum sanctum abiit, summum patientiae exemplar existens.«

[33]) Ibidem, cap. VII., 1.

[34]) Viz Funk, op. cit., pg. XXII.

[35]) Sermo I. de Natali apostolorum.

[36]) De civit. Dei, XVIII., 52; Migne, P. L. 1, XLI., col. 614.

[37]) Na př. příznivá vláda Filipa Araba (244—249); Eusebius (VI, 34) zmiňuje se o pověsti, že týž panovník byl tajným křesťanem.

[38]) Mat., 13, 33.

[39]) Cypr. Epist. 38, cap. 2; vydání Hartel, pag. 580.

především na mysli křesťany doby své, zahrnul tímto názvem všechny ty, kteří od počátků Církve životy své za Krista obětovali. Slovo řecké »martyr« svědek dostává tak význam pregnantní, stává se epithetem, přívlastkem těch, kteří krví svou svědčili Kristu.

Svatý Isidor, biskup sevillský,[40]) vykládá v knize svých etymologií slovo martyr. Praví: martyr je latinské testis; martyrium je testimonium. Církev užila tohoto názvu o těch, kteří pro svědectví Kristovo vytrpěli muky a za pravdu Boží až k smrti bojovali. Užila slova řeckého, ač mohla užíti latinského testis. Důvodem toho je, že slovo martyr v Církvi »zdomácnělo« (familiarius Ecclesiae auribus), jako mnohá jiná řecká jména.

Nebyli však všichni pro víru v Krista hned umučeni. Mnozí byli posláni do vyhnanství a kráčeli tak ve šlépějích apoštola sv. Jana, o němž praví Jeroným,[41]) že byl pro svědectví Páně vyhnán na ostrov Patmos. Takové mučedníky má na mysli sv. Cyprián, když v epištole X.[42]) mluví o trestu »poena quae confessores Christi fecit extorres.« Mučedníci ti zváni byli martyres extorres.

Jiní trpěli pro Krista v žalářích, jsouce předurčeni usmrcení. Tertullian[43]) nazývá takové »martyres designati«. Apoštolské konstituce[44]) zmiňují se o obou těchto skupinách mučedníků, když praví: „*Τοῖς μέντοι διὰ Χριστὸν . . . παρὰ τῶν ἀσεβῶν συγκλειομένοις εἰς φυλακήν, ἢ πρὸς θάνατον ἐκδιδομένοις ἢ πρὸς δεσμὰ καὶ ἐξορίαν, πάσῃ σπουδῇ βοηθεῖτε . . .*“

Mučedníky v žalářích (martyres designati) srovnává sv.

[40]) S. Isidorus, hispalensis episcopus († 636); Etymologiae, VII (Migne, P. L. t. LXXXII c. 290: Martyres graeca lingua latine testes dicuntur, unde et testimonia graece martyria nuncupantur. Testes autem ideo vocati sunt, quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, et usque ad mortem pro veritate certaverunt. Quod vero non testes (quod latine utique possemus) sed graece martyres appellamus, familiaritus Ecclesiae auribus hoc graecum verbum sonat, sicut multa graeca nomina, quae pro latinis utimur.«

[41]) S. Hieronymi Contra Jovinianum; »Joannes . . . propheta, vidit in Patmos insula, in qua fuerat a Dominitiano principe ob Domino martyrium relegatus, Apocalypsim . . .«

[42]) Cypr., Epist. 10 c. 1; Hartel, pag. 490, »Exulto laetus et gratulor . . . cognita fide et virtute vestra, in quibus mater ecclesia gloriatur, gloriata et nuper quidem cum confessione perstanti suscepta poena est quae confessores Christi fecit extorres.«

[43]) Tertul., Ad mart. 1. (Migne, P. L. t. I., col. 619).

[44]) Apost. constitutiones, l. V, 2: ». . . qui per impiorum calumniam propter Christum in carcerem inclusi sunt aut morti addicti aut vinculis aut exilio, ferte opem omni studio . . .«

Cyprián[45]) v epištole 37 (c. 3) s těmi, kteří již mučednickou smrt vytrpěli. »Tito již dokončili cestu ctnosti a víry a došli již objetí a polibku Kristova; blaženi jsou. Sláva vaše — píše sv. Cyprián mučedníkům v žaláři — není menší; vy v dlouhém zápase, který dosud vedete — zachovali jste neochvějnou víru a ctnostmi svými denně stáváte se divadlem Bohu i lidem. Čím delší je boj váš, tím skvělejší bude koruna vítězů. Nepřemáhá vás hlad, žízeň ani temno žalářů. Nebojíte se smrti, ale toužíte po ní, neboť bude vyvážena odměnou nesmrtelnosti. Tělo vaše — dosud pozemské — žije již životem ne tohoto, ale budoucího světa.« A nyní připojena je vroucí prosba o přímluvu u Boha. »Přímluva vaše — podepřená slavným svědectvím — pronikne k trůnu Božímu a v otevřeném nebi dosáhne vše, oč prosíte. Bylo by možno, abyste byli oslyšeni vy, kteří jste víru evangelia zachovali, rozkaz Páně vyplnili a statečni jako apoštolové kolísající víru mnohých bratří pravdou svého svědectví posílili? Vpravdě jste svědkové evangelia, svědkové Kristovi a vaše mučednictví zůstane nám vzorem.« Pozdravem a opětovnou prosbou o přímluvu list končí.

Úcta mučedníků za jejich života.

Je samozřejmé, že mučedníci požívali u křesťanů velké úcty a vážnosti. Křesťané spatřovali v nich pravé následovníky Kristovy, kteří dokonale splnili slova Páně:[46]) »Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne.« — »Martyres... tamquam Domini discipulos et imitatores[47]) merito diligimus propter eximiam ipsorum erga regem ac magistrum suum benevolentiam...« jsou slova z vypravování o umučení sv. Polykarpa.[48])

Jako praví učedníci Ježíšovi budou účastni »prvního vzkříšení,« jak je viděl sv. Jan,[49]) aby »žili a kralovali s Kristem po tisíc roků« a proto přímluva jejich již zde na zemi je mocná.[50])

[45]) Cypr. Epist. 37, c. 3; Harteł pag. 578—579.
[46]) Mat., 16, 24.
[47]) Srovn. Ignat., ad Rom., 4: Τότε ἔσομαι μαθητὴς ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὐδὲ τὸ σῶμά μου ὁ κοσμος ὑψηται.
[48]) »Martyrium sancti Polycarpi« napsáno bylo ve Smyrně brzo po smrti biskupa smyrnenského Polykarpa († asi 155); srovnej Funk, Opera patrum apostolicorum, I., pg. XCIII.; místo citov. je v kap. XVII.
[49]) Zjev. sv. Jana, 20, 4: »A viděl jsem trůny; i posadili se na nich,

Úcta lidu k nim byla veliká, protože projevili v životě i ve smrti křesťanské ctnosti v míře nejvyšší. Měli voliti mezi poslušností k panovníkům světským a poslušností k Bohu. Dají-li lidem přednost, budou propuštěni na svobodu; rozhodnou-li se pro Boha, očekává je nejhorší. Výstižně praví Tertullian:[51]) »torquemur confitentes et punimur perseverantes et absolvimur negantes.« Zapření víry bylo odměňováno osvobozením a propuštěním ze žaláře.[52]) A přece většina z nich ve chvíli rozhodné volá se sv. Polykarpem.[53]) „*Μετὰ παῤῥησίας ἄκουε · χριστιανός εἰμι . . .*" V rozhodnutí se jejich pro Boha obsaženo bylo zřeknutí se světa a všeho, co jim svět nabízel. Oni žijí dosud na světě, ale jako by žili mimo svět.[54])

Vedle této úcty — řekněme vnitřní — byla vzdávána mučedníkům i úcta vnější. V tehdejší křesťanské společnosti měli mučedníci zvláštní vynikající postavení.

Znám je z prvních dob křesťanských katechumenát jako příprava na křest, na přijetí do Církve Kristovy. Delší dobu vyučován byl katechumen v základních pravdách náboženských a teprve potom byl křtěn. Stalo se však mnohdy, že za dob pronásledování vedle pokřtěných umučeni byli též katechumeni. Ač nedočkali se křtu vody, přece dosáhli milosti odpuštění hříchu dědičného a hříchů ostatních. Sv. Cyprián krev katechumenů, prolitou za Krista, staví na roveň křtu, když praví: »Numquid potest vis baptismi esse maior aut potior quam confessio, quam passio, ut quis coram ho-

a byl jim dán soud, též duše těch, k t e ř í b y l i s ť a t i p r o s v ě d e c t v í J e ž í š o v o a pro slovo Boží . . .; a ti žili a kralovali s Kristem po tisíc roků. Ostatní mrtví neožili, dokavad by se nenaplnilo tisíc roků. To je v z k ř í š e n í p r v n í.«

[50]) Srovnej Eusebius, De martyribus Palestinae, c VII; tam vypravuje o dívce Theodosii, která prosila mučedníky, aby na ni u Boha pamatovali. »Theodosia, virgo ex urbe Tyro oriunda, fidelis gravisque in primis puella . . . ad v i n c t o s quosdam accessit, qui regnum Dei libere confitentes ante praetorium sedebant; tum ut eos saiutaret, tum, ut, quod credibile est, eosdem r o g a r e t, u t c u m a d D e u m p e r v e n i s s e n t, s u i m e m o r e s e s s e v e l l e n t.«

[51]) Tertul. Apol. 2 (Migne, P. L., t. I, col. 278).

[52]) Just. Apol., I, 4: ἐὰν μέν τις τῶν κατηγορουμένων ἔξαρνος γένηται τῇ φωνῇ μὴ εἶναί φήσας, ἀφίεται αὐτόν. (Migne, P. G. 1, VI, col. 333).

[53]) Martyrium s. Polycarpi, c. X.

[54]) Tertul., Ad mart. 2 »nihil interest, ubi sitis in saeculo, qui extra saeculum estis« (Migne, P. L., t. I, col. 623).

minibus Christum confiteatur, ut sanguine suo baptizetur?«[55]) Podobnou myšlenku o stejné ceně křtu vody a křtu krve nalézáme v Apoštolských konstitucích[56]); zde dokonce jaksi naznačena je větší cena křtu krve. Praví se tam: »At vero qui martyrio habitus est dignus, is laetatia in Domino gaudeat, quod tantam coronam adeptus sit, et quod propter confessionem ex hac vita migret. Et si catechumenus est, hilaris decedat; passio enim propter Christum perlata, erit ei sincerior baptismus, quando is quidem facta rei experientia, commoritur Domino; reliqui vero, in figura tantum. V slovech posledních připojen je důvod, proč má křest krve větší cenu než křest vody. Křest vody je symbolem smrti — baptizatus commoritur Domino in figura tantum; — křest krve je smrtí skutečnou. —is (catechumenus) commoritur Domino facta rei experientia. Činí se narážka na slova sv. Pavla z epištoly k Římanům.[57])

Ti, kteří v dobách pronásledování odpadli od víry Kristovy a dopustili se modloslužby, byli vyobcováni ze společnosti křesťanské. Vyobcovaní nebyli považováni za zavržené na věky; pokáním víceletým mohli dosáhnouti odpuštění a smíření — rekonciliace — s Církví. Jestliže však za padlého přimlouvali se mučedníci (martyres designati) a dali mu »libellum pacis«, pokání mohlo skončiti dříve, rekonciliace udělena byla pravidelně po smrti přimluvců, kterou »libelli pacis« nabývaly platnosti. Vzor takového přímluvného listu nalézáme u sv. Cypriána:[58]) »Peto ut... exposita causa apud episcopum et facta exomologesi habeant pacem.« Ovšem třeba poznamenati, že právě sv. Cyprián hájil vždy přís-

[55]) Cypr., epist. 73, c. 21; Hartel, pag. 794.

[56]) Constitutiones apostolicae, lib. V, 8: Ὁ δὲ ἀξιωθεὶς μαρτυρίου, χαιράτω τὴν ἐν κυρίῳ χαράν, ὡς τηλικούτου ἐπιτυχὼν στεφάνου, καὶ δι' ὁμολογίας ποιούμενος τὴν ἔξοδον τοῦ βίου. Κἂν κατηχούμενος ᾖ, ἁλύπως ἀπίτω· τὸ γὰρ πάθος τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ ἔσται αὐτῷ γνησιώτερον βάπτισμα· ὅτι αὐτὸς μὲν πείρᾳ συναποθνήσκει τῷ Κυρίῳ, οἱ δὲν λοιποὶ τύπῳ. Jsou pak Constitutiones apostolicae (Διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων) vedle epištol Cypriánových hlavním pramenem k poznání právního postavení mučedníků v nejstarších dobách Církve. Z epištol Cypriánových poznáváme poměry církevní na západě, z Konstitucí poměry především východní. Ač Konstituce apoštolské jsou dílem podvrženým, pocházejícím z konce IV. stol., neztrácejí ceny. Cicognani charakterisuje je jako »maius corpus iuridicum antiquitatis christianae in oriente« (Cicognani, Ius canonicum I., pag. 201).

[57]) Řím., 6, 3; ...nevíte-liž, že my všichni, kteří jsme byli pokřtěni v Krista Ježíše, v jeho smrt jsme byli pokřtěni?«

[58]) Cypr., Epist. 22, c. 2; Hartel, pag. 535.

nější praksi při rekonciliaci a byl proti okamžitému přijetí na základě listu mučedníka.[59])

Mučednictví mělo dále jiný právní důsledek — méně známý. V epištole 38, již posílá sv. Cyprián kněžím a jáhnům kartaginským, píše,[60]) že před udělováním svěcení kněžského bývají zkoumány mravy a zásluhy jednotlivých kandidátů. Pokračuje dále myšlenkou: »sed expectanda non sunt testimonia humana cum praecedunt divina suffragia.« Jako by říci chtěl, někdy vydává sám Bůh svědectví o mravech a zásluhách a kandidáty sám připojuje k řadám svých kněží. Kteří jsou to? Cyprián hned dále v téže epištole mluví o jakémsi Aureliovi, jehož charakterisuje slovy: »frater noster inlustris adulescens a Domino iam probatus et Deo carus est, in annis adhuc novellus, sed in virtutis ac fidei laude provectus . . .« Píše o něm dále, že dvakráte již zápasil, dvakráte stal se slavným vítězstvím svého svědectví, byl poslán do vyhnanství (factus extorris) a po návratu v opětovném zápasu mučedníka triumfoval. Vylíčení života mladistvého Aurelia zakončuje Cyprián: »nec invenio quid in eo praedicare plus debeam, gloriam vulnerum an verecundiam morum, quod honore virtutis insignis est an quod pudoris admiratione laudabilis.« V epištole 39. podobně mluví o jakémsi Celerinovi:[61]) je to bratr náš, ctnostmi stejně jako mravy proslavený a ten byl připojen k našemu kléru »non humana suffragatione sed divina dignatione«. Sv. biskup líčí hrdinný zápas Celerinův a vyzývá čtenáře — opět kněze a diákony — aby se radovali, že Bůh tímto způsobem v dobách pronásledování vyznamenává Církev svou, posílaje do sboru kněží bývalé mučedníky, »ut qui sublimiter Christum confessi essent clerum postmodum Christi ministeriis ecclesiasticis adornarent.« Jinde nařizuje týž, aby Numidicus[62]) byl připsán do počtu kartaginských kněží — »adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero et nobiscum sedeat in

[59]) Srovnej Funk-Bihlmeyer, Kirchengeschichte, I, str. 91, 122; k tomu Hefele, Conciliengeschichte I., str. 111: Aber bald nach dem Ausbruch der dezischen Verfolgung (Anfang des. J. 250) enstand noch eine heftige Opposition, indem Cyprian die Friedensbriefe, welche einzelne Martyres ohne gehörige Umsicht den lapsis ausstellten, im Interesse der Kirchenzucht nicht vollständig berücksichtigte.

[60]) Cypr., Epist. 38, c. 1—2; Hartel, pag. 579—581.

[61]) Cypr., Epist. 39, c. 1; Hartel pag. 581—585.

[62]) Cypr., Epist. 40, c. 1; Hartel pag. 585—586.

clero« — a proč? Je »inlustris luce clarissimo confessionis et virtutis ac fidei honore sublimis«.

Takových dokladů naznačujících praksi prvotní Církve, aby martyres extorres nebo martyres designati po hrdinném mučednictví byli připojeni mezi duchovní, našli bychom v nadšených epištolách Cypriánových více. Martyrium bylo tímto způsobem rovným učiněno ordinaci.[63]) »Le titre de martyr, ou, pour, parler avec plus de précision, le titre de confesseur, donnait un droit reconnu à prendre rang dans le clergé, et mena souvent aux premiers honneurs dans la hiérarchie, praví Delehaye ve své knize Les origines du culte des martyrs. Termínem le titre de confesseur míní zde mučedníky, kteří vyhnanstvím nebo vytrpěním muk v žaláři dali svědectví (confessionem) Kristu.

Něco podobného čteme v Apoštolských konstitucích jako normu sv. apoštola Jakuba.[64]) Delehaye[65]) upozorňuje na pramen, z něhož Apoštolské konstituce v této části čerpaly,[66]) jsou to Canones Hippolyti. Tam (c. VI.)[67]) se činí pozoruhodná distinkce. Dostane-li se někomu cti — praví citovaný kánon — že pro víru v Krista je povolán před soudní tribunál a je pak trestán mučením, takový, dosáhne-li později svobody, je hoden důstojnosti kněžské před Bohem. K dosažení však důstojnosti kněžské není

[63]) Srovnej Delehaye S. I., Les origines du culte des martys, str. 19—22. tyrs, str. 19—22.

[64]) Const. ap., l. VIII, c. 23. Ἰάκωβος δὲ ὁ Ἀλφαίου κἀπῶ διατάσσομα ερίπ: ὁμολογητῶν.

[65]) Delehaye, op. cit. str. 21—22.

[66]) Třetí část Apoštolských konstitucí (VIII. kniha) je přepracováním staršího spisu, ztraceného, Περὶ χαρισμάτων. Spis tento byl připisován Hippolitovi, knězi římskému (III. st.). Když po smrti papeže Zefyrina byl povýšen na stolec římský papež Kalikst (217—222), byl proti němu Hippolyt od svých přívržencŭ postaven za vzdoropapeže. Schisma takto vzniklé, netrvalo dlouho. Hippolyt napravil poblouzení své mučednickou smrtí r. 236 na Sardinii, kam byl vypovězen. Zmíněná III. část Apoštol. konstitucí vydána byla později samostatně pod názvem Canones Hippolyti; spis ten je samozřejmě podvržený; srovnej Cicognani, Ius canonicum, I, pag. 200.

[67]) c. VI. zní: Quando quis dignus est, qui stet coram tribunali propter fidem et afficiatur poena propter Christum, postea autem indulgentia liber dimittitur, talis postea meretur gradum presbyteralem coram Deo, non secundum ordinationem, quae fit ab episcopo. Immo, confessis est ordinatio eius. Quodsi vero episcopus fit, ordinetur. Si quis confessione emissa tormentis laesus non est, dignus est presbyteratu; attamen ordinetur per episcopum; citováno podle Achelis, Die Canones Hippolyti (vyšlo jako 1. svazek sbírky Die ältesten Quellen des orientalischen Kirchenrechtes. 1891.

u něho třeba svěcení, neboť confessio est ordinatio eius. Jeho vyznání Krista spojené s mučením platí tolik jako svěcení. V dalším pak zvláště se vytýká, že pouhé vyznání — bez následujících muk — by takového účinku nemělo. Kdyby však takový martyr designatus, propuštěný na svobodu, měl se státi biskupem, má býti konsekrován.

Není třeba poznamenávati, že mučedníci v žalářích podporováni byli od křesťanů a těšili se jejich zvláštní přízni a péči. Plynulo to ze vzájemné lásky, která projevována byla zvláště chudým, opuštěným, nemocným a uvězněným. Jako rozkaz zní kapitola I. páté knihy Apoštolských konstitucí; je ale spíše vylíčením péče tehdejší o mučedníky. Křesťané pamatovali na žalářované, posílali jim almužnu a potraviny. Byl to biskup, který odevzdával dary křesťanů mučedníkům v žalářích. Chudí postili se, aby ušetřený pokrm dáti mohli vězněným. Na témž místě pochválena je péče o mučedníky slovy: »Si enim qui bona sua pauperibus dat, perfectus est, iuxta datam divinis de rebus agnitionem, longe perfectior erit beneficus in martyres.[68])

Z toho, co dosud bylo pověděno, plyne, že mučedníci byli uznáváni za zvláštní elitní skupinu v křesťanské společnosti; bylo to — jak praví Delehaye[69]) — »une portion choisie, une sorte d'aristocratie marquée d'une distinction surnaturelle et assurée du respect de tous«. Jak rodiny, tak křesťanské osady za největší významenání považovaly, jestliže z jejich středu Bůh vyvolil mučedníky své. Sv. Cyprián velebí církev kartaginskou,[70]) která v dobách jeho byla proslavena krví tolika mučedníků. Na počátku po založení svém byla osada ta — podle slov téhož světce — bělostná pro čisté, neporušené životy bratří, (erat ante in operibus fratrum candida), nyní ozdobena je purpurem, t. j. krví mučedníků

[68]) Constit. apostol., lib. V, 1: „Εἰ γὰρ ὁ τὰ ὑπάρχοντα πτωχοῖς δοὺς τέλειος μετὰ τὴν περὶ τῶν θείων γνῶσιν, πολλῷ μᾶλλον ὁ ὑπερ μαρτύρων"

[69]) Delehaye, op. cit., str. 22.

[70]) Cypr., Epist. 10, c. 5, Hartel, str. 494—495; »o beatam ecclesiam nostram quam sic honor divinae dignationis inluminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis inlustrat. Erat ante in operibus fratrum candida: nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus eius nec lilia nec rosae desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. Accipiant coronas vel de opere candidas vel de passione purpureas.«

(nunc facta est in martyrum cruore purpurea). K ozdobě její nescházejí tudíž ani lilie ani růže. Má to býti kartaginským povzbuzením, aby též oni zápasili o korunu běloskvoucí, která je odměnou svatého života, nebo o korunu purpurovou, která je triumfem mučednictví.

Úcta mučedníků po jejich smrti.

Co dosud bylo vyloženo, týkalo se vážnosti a úcty, které požívali mučedníci za svého života. Zvláštním způsobem byla vzdávána úcta mučedníkům po jejich smrti. Úcta ta připíná se k místu, kde uložena byla jejich tělesná schránka, k hrobu a hřbitovům.

V prvních třech stoletích křesťané pochovávali své mrtvé podle římského a israelského způsobu za městskými hradbami v zemi nebo ve skalních dutinách. Hřbitovy[71]) byly podél silnice nebo za hřbitov bylo použito pole (campus sanctus). Křesťané nevyhýbali se hřbitovům a hrobům — jako židé — kteří se musili báti poskvrnění levitického.[72]) Křesťané na hřbitovy často chodili, u hrobů se modlili, četli některá místa Písma sv., zpívali posvátné žalmy. Apoštolské konstituce, které nabadají k častým návštěvám hřbitovů,[73]) zvláště doporučují pobožnosti u hrobů mučedníků, »psallite super dormientibus martyribus« a udávají důvody: mučedníci žijí u Boha živého, jejich tělesné ostatky nemohou zůstati bez úcty. Křesťané přicházeli ke hrobům zvláště třetího, devátého a čtyřicátého dne po pohřbu[74]) a pak ve výroční den úmrtí.

Křesťané přicházeli však ke hrobům ještě častěji. A byly to dvě instituce práva římského, které umožňovaly křesťanům projevy úcty k mučedníkům na místě pohřbení.

[71]) Buchberger, Lexikon für Theologie und Kirche, IV., str. 187.
[72]) Numeri, 19, 11—22; srovnej Miklik, Biblická archeologie, str. 168.
[73]) Apost. constit., l. VI, c. 31.
[74]) Ibidem, l. VIII, c. 19; »Celebretur in mortuorum exsequiis dies tertius, adhibitis psalmis, lectionibus et precibus, ob eum qui tertio die resurrexit; item dies nonus in recordationem superstitum et mortuorum; atque etiam dies quadragesimus, iuxta veterem typum; Mosem enim sic populus flevit. Denique anniversarius dies pro ipsius defuncti memoria. Cuius ex bonis detur pauperibus ad recordationem eiusdem.«

Úcta mučedníků v prvních stoletích.

(Příspěvek k dějinám kanonisace do r. 1000 po Kr.)

Dr. Josef Šíma, Praha.

Hrob byl Římanům res religiosa a jako takový vyloučen byl ze všelikého obchodu.[75]) Předpokladem ovšem bylo, že místo k pohřbení užité, patřilo zemřelému neb pohřbivšímu, nebo stalo se na cizí půdě s povolením vlastníkovým. Náboženský podklad zvláštního právního postavení hrobu jako rei religiosae vyjadřuje Gaius (2, 4) tak, že res religiosae jsou Diis Manibus relictae. Locus religiosus mohl býti jen potud předmětem lidského práva, že zakladatel pohřebiště a potomci nebo dědicové jeho mají právo užíti místo k dalším pohřbům (ius sepulcri). Chráněn pak byl hrob právem trestním a pretorskými interdikty, jako de sepulcro aedificando, ne quid in loco sacro fiat, též populari actione de sepulcro violato.

Vším tím zajištěno bylo okolí hrobu jako posvátné a proto křesťané mohli vystavěti nad hroby význačných mučedníků menší bohoslužebné budovy, kaple (μαρτύρια, memoriae, cellae) a sice tak, že sarkofag, v němž odpočívalo tělo mučedníkovo, byl oltářem.

A druhý institut práva římského, který prospíval křesťanům po této stránce? Mezi spolky, zákonem dovolené, jimž podle práva samého přiznána byla povaha právnických osob, patřila pohřební bratrstva (collegia funeraticia).

Původní plná svoboda k zakládání spolků, jež byla zaručena ustanovením XII desk, byla zrušena koncem republiky. Lex Julia zrušil všechna kolegia kromě starobylých a zapověděl tvoření nových. Spolky v této době jen tehdy pokládány byly za dovolené, když jim bylo uděleno zvláštní povolení státní od senátu nebo císaře, leč by náležely ke skupině spolků, dovolených již podle všeobecného zákonného předpisu. Z těchto pak zvláště známy byly spolky chudších na vzájemnou podporu (collegia tenuiorum) a dále zmíněné již spolky pohřební.[76])

Křesťané organisovali se na venek před státem jako collegia funeraticia. Učinili tak nejprve v Římě. Když pak císař Septimius

[75]) Heyrovský-Sommer-Vážný, Dějiny a systém soukromého práva římského, str. 206.

[76]) tamtéž str. 83—87; srovnej Vančura, Úvod do studia soukr. práva římského str. 71—76.

Severus (193—211)[77]) rozšířil na celou říši privilegia, udělená bratrstvům italským, zorganisovali se podobně i křesťané v ostatních provinciích. Tak nabyla Církev Kristova — přesněji řečeno — křesťanské osady v jednotlivých částech říše — povahy právnické osoby a požívaly pak ochrany státní. Při tom však zákony proti vyznavačům křesťanství nebyly zrušeny a přemnozí z nich trestáni smrtí. Na tento fakt upozorňuje výraznými slovy Jan Křt. Rossi.[78])

Jak právě bylo vyloženo, prospěly normy římského práva o hrobu a o pohřebních bratrstvech křesťanům. Křesťané konali na hrobech mučedníků eucharistickou obět a s ní — nerozlučně v tehdejších dobách spojené — agapy.[79]) »Své hody lásky konali křesťané v pokoji« — píše Bilczewski[80]) — neboť pohané si jich ani blíže nevšímali, soudíce, že to nějaké pohanské bratrstvo odbývá své spolkové slavnosti.«

Byl to papež Felix I. (269—274), který legalisoval — jistě již starší zvyk — celebrovati na hrobech mučedníků. Píše o něm kardinál Bona ve své knize Rerum liturgicarum[81]): »de Felice I. summo pontifice sic scribit Anastasius: Hic constituit supra sepulcra aut memorias martyrum missas celebrari; quia fortassis de hoc legem edidit, ne aliter fieri posset«.

[77]) D., 47, 22 de collegiis et corporibus.

[78]) Rossi, Bullett. di archaeol. crist. (1884), str. 62; »Parmi evidente, che del privilegio dei cellegii funeraticii usarono i Cristiani, e che i principi verso loro benevoli, o almeno non persecutori, si valsero di quel titolo per tollerare le adunanze dei fedeli e lasciare a poco a poco costituirsi la chiesa come corpo morale nel seno dell'impero. Le leggi però contro i professori del cristianesimo non erano abolite. Questa è la chiave che spiega il fatto stranissimo come potè essere tolerata e talvota anche protetta la chiesa; méntre i singoli cristiani potevano essere dannati alla morte;« srovnej Bilczewski, Archaelogie křesťanská; v překladu Tumpachově, str. 37—38.

[79]) Agapy — hody lásky, při nichž křesťané požívali pokrmů obyčejných — konány byly původně před liturgickou obětí po příkladu Kristově, který pojedl beránka a potom teprve ustanovil obět mše sv. Později agapy byly ode mše sv. oddělovány. Canones Hippolyti mluví o agapách pro vdovy (c. 183—185), pro chudé (c. 164—182). Sauer vyslovuje mínění, že agapy konány byly na hřbitovech hlavně tehdy, když konání jejich v kostelích bylo zakázáno pro různé zlořády, jež se vloudily. (c. 28 syn. laodicejské).

[80]) Bilzewski, Tumpach, op. cit., str. 38.

[81]) Bona, Rerum liturgicarum libri duo; cap. XIX., n. 5.; na témž místě zmiňuje se Bona o Prudentiovi (Aurelius Prudentius Clemens † 405), který popisuje hrob mučedníka Hippolyta a užívá těchto básnických slov:

Illa sacramenti donatrix mensa, eademque
custos fida sui martyris apposita,
servat ad aeterni spem judicis ossa sepulchro,
pascit item sanctis Tybricolas dapibus.

Kaple nad hroby mučedníků (μαρτύρια, memoriae) měly své rektory, ochránce, kteří zváni byli martyrarii, custodes martyrum, cubicularii. Zdá se, že martyrarii patřili k duchovním nižších svěcení. Podle názoru Krüll-ova[82]) subdiákoni, kteří v prvních stoletích patřili mezi nižší svěcence, vykonávali vedle úřadu svého svěcení též dozor v martyriích. Že pak bohoslužebné budovy nad hroby mučedníků byly od stol. IV. rovny ostatním kostelům, vychází na jevo ze VI. kánonu sněmu chalcedonského (r. 451).[83]) Kánonem tím zakázány byly t. zv. absolutní ordinace. Kněží, jáhnové a ostatní klerikové, mají-li býti ordinováni, musí býti již napřed určeni pro vykonávání úřadu svého v kostele městském nebo venkovském nebo v martyriu. Požadován byl tedy ordinační titul beneficia stejně pro kostel jako pro martyrium — kapli mučedníka.

V Africe stavěna byla mnohdy martyria i v rodišti mučedníkově; v takové kapli ovšem nebylo uloženo tělo mučedníkovo. Synoda karthaginská VI. (r. 401)[84]) nařizuje, aby taková martyria byla odstraněna.

Tímto způsobem stávala se úcta mučedníků součástí bohoslužby a tu nastala potřeba, aby biskup jako ředitel bohoslužby dozíral, aby do úcty mučedníků nevloudily se prvky pohanské.

Křesťané zůstávali mnohdy dlouho věrni některým pohanským zvykům a pověrám. Mezi kánony synody elvirské (r. 306)[85]) čteme též kánon s nadpisem »Ne cerei in coemeteriis incendantur«. Text pak zní: »Cereos per diem placuit in coemeterio non incendi, inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui haec non observaverit, arceantur ab ecclesiae communione.« Kánonem tím zakázáno bylo zapalování svící na hřbitovech ve dne a jako důvod by-

[82]) Krüll; heslo Martyrii v Real-Encyklopädie der christlichen Altertümer, II., str. 365—366.

[83]) Sněm chalcedonský r. 451, c. 6 (= c. 1 D 70); srovnej Hefele, op. cit. II., str. 510—511; podle řeckého textu cit. kánonu zdálo by se, že svěcení udělené bez tohoto titulu ordinačního je neplatné (τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονουμένους ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἄκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν). Nemůže však býti řeči o dogmatické neplatnosti svěcení; pouze úřad, se svěcením spojený, nebylo možno vykonávati.

[84]) c. 17 conc. Cathagin. VI. (401); viz Hefele, op. cit. II., str. 84—85.

[85]) Hefele, op. cit. I., 169; na tomto místě Hefele uvádí ještě výklad Aubespine-ův (Aubespine, biskup orleánský, známý svými spisy z oboru křesťanské archeologie; † 1630). Biskupové, shromáždění v Elvíře, — vykládá Aubespine — klonili se prý k názoru, tehdy velmi rozšířenému, že duše dlouho zdržují se v blízkosti místa, kde uložena je jejich tělesná schránka; srovnej Lucius, Die Anfänge des Heiligenkults, str. 28.

lo udáno, že duše svatých nemají býti znepokojovány. Výklad tohoto místa působil dosti potíží. Někteří pod jménem »sancti« rozuměli věřící nebo kněze a vykládali, že nemají býti na hřbitovech ve dne nasvěcovány více, aby nebyli rušeni věřící, kteří se zde modlí, anebo kněží, kteří vykonávají bohoslužby. Výklad tento jako málo pravděpodobný zamítá Baronius a poukazuje na zvyk pohanský, který od mnohých neofytů byl dlouho zachováván. Osvětlovali totiž křesťané hroby četnými světly, jak činili dříve, dokud byli pohany. Synoda tento zvyk zakazuje s odůvodněním, že duše zemřelých jsou rušeny ve smyslu přeneseném — podle Baronia — tím totiž, že u hrobu zachovávány jsou pohanské zvyky a pověry. Byl pak ten zvyk velmi zakořeněn a rozšířen, když synoda hrozí vyloučením všem, kteří by ho dále zachovávali.

Takových zjevů bylo ještě více. Křesťané — bývalí pohané — zachovávali některé prvky z pohanství. A co pohanského, který pohanský zvyk mohl neblaze působiti na vývoj úcty k mučedníkům a úctu tu porušiti pohanskými názory?

Pohanský svět znal zbožnění, apotheosu, přijetí smrtelníků mezi bohy. V nejstarších dobách jen mythičtí heroové — na př. Herakles — byli považováni za rovny bohům a božská pocta byla jim vzdávána; později i osoby historické povýšeny po smrti mezi nebešťany. Bylo to vděčné uznání — projevené od celého národa, — uznání vynikajících zásluh některého velikána. Tak zbožněn byl Plato, Alexandrovi Velikému dostalo se pocty božské již za života. Z východu přešel tento zvyk na západ. V počet bohů povýšen byl C. Julius Caesar[86]); zvláštní hvězda na nebi utvrdila víru lidu, že Caesar byl přijat do nebe. Někteří z pozdějších císařů ctěni byli jako bohové již za života; byli považováni za vtělené božství. Hadrián (117—138) nazýván byl Olympius, Aurelián (270—275) Dominus et Deus.[87]

Zdá se ovšem, že pohané dobře lišili mezi úctou k bohům a úctou k zbožněným heroům. Delehaye[88]) na př. uvádí rozdíly mezi obětováním božstvu a obětmi bytostem zbožněným. Bohům bylo

[86]) C. Suetonii Tranquilli, Vitae duodecim caesarum; C. Julius Caesar, c. 88; »Periit sexto et quinquagesimo aetatis anno; atque in deorum numerum relatus est;... stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est, animam esse Caesaris in coelum recepti;...«

[87]) Heslo »Apotheose« v Lexikon für Theologie und Kirche, I, 571.

[88]) Delehaye op. cit., str. 31.

obětováno za jasného dne, heroům za noci; obětování bohům terminováno slovem *θύειν*, obětovati zbožněným vyjádřeno slovem *ἐναγίζειν* [89]); oltáře bohů byly vyvýšeny, oltáře heroů byly nízké. Proto snad nebezpečnější úctě k mučedníkům byl druh apotheosy — jakési soukromé — kterou prokazovali Řekové i Římané drahým svým zesnulým, užívajíce v nápisech náhrobních výrazů „*Θεοῖς ἥρωσιν*". »Dis manibus«, »Dei parentes«.

Apotheosa, zbožnění byl jeden z prvních důvodů, proč biskupové od počátku bdíti musili nad úctou mučedníků. A jak vykonávali dozor svůj v tomto směru? V kázáních, cvičeních křesťanských poukazovali k rozdílu mezi mučedníky a těmi, kteří byli k bohům přičteni. »Sed nobis martyres non sunt dii«[90]) — volá velký biskup hipponský — »neboť známe jediného Boha, který je Bohem naším i Bohem mučedníků«. Mluví dále o zázracích, které se dějí na hrobech mučedníků a s nimi srovnává zkazky o podivných událostech v chrámech heroů. Poukázav k tomu, že ony podivné události v pohanských chrámech mají svůj původ v síle démonů, volá se vší rozhodností: zázraky u hrobů konají mučedníci nebo spíše Bůh na jejich přímluvu a za jejich spolupůsobení a to k tomu cíli, aby se šířila ona víra, podle níž věříme, že oni (mučedníci) nejsou našimi bohy, ale že mají s námi jednoho a téhož Boha. My mučedníkům našim nestavíme chrámy (templa), jaké stavěny jsou bohům; my jim budujeme pomníky na způsob kaplc (memorias), jak ostat-

[89]) srovnej Lepař, Slovník řecko-česko-německý, str. 216; „*τῷ μὲν ὡς ἀθανάτῳ θύουσι, τῷ δὲ ἑτέρῳ ὡς ἥρωι ἐναγίζουσι.*

[90]) Nebude od místa, uvedeme-li hlavní myšlenky řeči Augustinovy v latinském znění. Je to kapitola X. Augustinova díla De civitate Dei (kniha XXII.) »Hic forte dicturi sunt, etiam deos suos aliqua mira fecisse. Bene, si iam incipiunt deos suos nostris mortuis hominibus comparare. An dicent etiam se habere deos ex hominibus mortuis, sicut Herculem, sicut Romulum, sicut alios multos, quos in deorum numerum receptos opinantur? Sed nobis martyres non sunt dii, quia unum eundemque Deum et nostrum scimus et martyrum. Nec tamen miraculis, quae per Memorias nostrorum martyrum fiunt, ullo modo comparanda sunt miracula, quae facta per templa perhibentur illorum ... Fecerunt autem illa daemones eo fastu impurae superbiae, quo eorum dii esse voluerunt: faciunt autem ista martyres, vel potius Deus aut orantibus aut cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non deos esse nostros, sed unum Deum habere nobiscum credamus. Denique illi talibus diis suis et templa aedificaverunt, et statuerunt aras, et sacerdotes instituerunt, et sacrificia fecerunt: nos autem martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo et martyrum et nostro: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco et ordine nominantur ... Migne, P. L., t. XLI, col. 771.

ně činíme u jiných mrtvých, jejichž duše u Boha žijí. Na oltářích, jež stojí v těchto memoriích, neobětujeme mučedníkům; naše oběť patří Bohu, který je Bohem i mučedníků i Bohem naším. Při té oběti jsou jmenováni mučedníci na určitém místě, určitým pořádkem. Jsou jmenováni jako lidé Boží, kteří svým svědectvím Bohu přemohli svět. I dále v téže kapitole stejně rozhodně a přesvědčivě rozlišuje svatý Augustin úctu mučedníků od zbožnění národních hrdinů. Tak mluvili i jiní biskupové, snažíce se — jak patrno z projevu právě uvedeného —, aby odvrátili od křesťanů nebezpečí polytheismu, jež ze špatně pochopené a praktikované úcty k mučedníkům mohlo vzniknouti.

Nechme zazníti ještě podobným slovům jiného biskupa, jednoho z východních — sv. Cyrila Alexandrijského.[91]) Ten volá: »... nos autem, uti dixi non dicimus sanctos martyres fuisse deos; sed illos omni veneratione prosequi solemus, eorumque loculos honoramus (καὶ τιμῶμεν αὐτῶν τὰς θήκας), tam clarae virtutis remunerationem veluti quandam ac praemium ipsis immarcescibilem memoriam reponentes.«

Dozor biskupů při uctívání mučedníků vztahoval se však ještě na jiné okolnosti. Veliké bylo množství křesťanů, kteří v Římě, Italii a všech provinciích římské říše umírali násilnou smrtí. Mohou býti všichni ti nazváni mučedníky? Opět je to synoda elvírská[92]), která mezi četnými kánony (81) má též ustanovení, týkající se křesťanů popravených, kteří nemohou býti uznáni za mučedníky. A příčina? Násilná smrt byla pokutou za jejich svévolný čin; zkáceli sochy pohanských bůžků. Chápeme jejich jednání. Plni horlivosti a zápalu pro pravou víru, ničili vše, co připomínalo a šířilo blud pohanský. Když ovšem při činu svém byli chyceni, nebo po něm vypátráni, pykali smrtí. O nich praví c. 60 synody elvírské, že nemají býti přijati do počtu mučedníků, neboť evangelium nepřikazuje nikde podobné jednání; ani apoštolové tak nečinili. Jistě od takových křesťanů lišiti nutno ty, kteří násilím přivlečeni byli k oltářům pohanským a tam opětně násilím nuceni, aby vykonali obět bohům. Stalo se mnohdy, že právě v této chvíli — jaksi posíleni silou s nebe — pobořili oltáře a sochy bohů v troskách ležely u oltářních stupňů. Takoví umírali jako praví mučedníci, neboť smrt jejich nebyla trestem za svévolný čin. Umírali, protože

[91]) Migne, P. G. t. LXXVI, col. 811.
[92]) Hefele, op. cit., I, str. 183.

hrdinně vyznali víru pravou a překonavše násilí, pomstili se na soše bůžka. Básník Prudentius Clemens opěvá v jedné ze svých básní podobné hrdinské jednání svaté mučednice Eulalie,[93]) která byla popravena ve Španělsku r. 304, dvě léta před synodou elvírskou.

Uveďme nyní znění právě vyloženého kánonu 60. synody v Elvíře. Nadpis zní: »De his qui destruentes idola occiduntur.« Text: »Si quis idola fregerit et ibidem fuerit occisus, quatenus in evangelio scriptum non est neque invenietur sub apostolis unquam factum, placuit in numero eum non recipi martyrum.«

Všimněme si slov textu: recipi in numerum martyrum = býti přijatu do počtu mučedníků. Tak se vyjadřuje synoda, konaná počátkem IV. stol. Konstatuje tím zvyk jistě starší. Možno říci, že již ve III. stol. byl určitý počet mučedníků, ctěných ve více provinciích. Tento počet rozmnožovati, do něho jiné mučedníky přijímati, koho asi bylo úkolem? Odpověď je jistá. Byl to biskup, který tak činil za určitých podmínek.

Akta mučedníků.

Biskupové přijímali do počtu mučedníků. Napřed ovšem musili vyšetřiti příčinu mučednické smrti. Jak takové vyšetřování se dálo, bude ukázáno v dalším.

Křesťané jen své hody lásky konali a konati mohli v pokoji, — praví Bilczewski, — pro jiné vyznání víry byli pronásledováni. O právním podkladu pronásledování křesťanů byly napsány různé názory. Jedni domnívají se, že proti křesťanům bylo používáno obecných ustanovení trestních: zákona proti sakrilegiu (de crimine sacrilegii)[94]), který zapovídal zavrhovati náboženství státní a zakazoval neuctivé řeči proti bohům, dále zákona Lex Julia maiestatis[95]), který zakazoval pod trestem smrti a konfiskace statků podniknouti něco nepřátelského proti národu římskému a jeho bezpečnosti. Tento druhý zákon mohl býti aplikován proti křesťanům, kteří veřejně odmítali kult státních bohů jakož i kult císařský, v němž státní náboženství římské dosahovalo nejvyššího projevu lásky

[93]) Migne, P. L. t. XL, col. 341; je to sv. Eulalie barcelonská, nar. kol. r. 291.

[94]) C., 9, 29.

[95]) C., 9, 8; D., 48, 4; »Proximum sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur. Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum vel adversus securitatem eius committitur.«

k vlasti a k národu;[96]) u Tertulliána (Apolog. 28)[97]) mluví se o crimen laesae maiestatis imperatorum. Jiní praví, že křesťanství jako takové bylo zakázáno; běželo by o výjimečné zákony proti křesťanům. Tertullián vystupuje proti zákonům, majícím obsah: non licet esse christianos[98]) a Justin stěžuje si, že křesťané jsou odsuzováni pro pouhé jméno. (Apol. I., 4.)[99]). Mommsen[100]) domnívá se, že postup proti křesťanům nedál se podle práva trestního; postupováno prý bylo proti nim policejně. Římským úřadům administrativním náležela moc, aby zakročily proti občanům pro odpad od náboženství státního.[101])

Ať již použito bylo toho či onoho zákona proti křesťanům, ať proti nim zakročeno bylo cestou trestní či administrativní, faktem zůstane, že křesťané umírali pro vyznání své víry.

Zachovaly se mnohé úřední protokoly, které podávají průběh soudního řízení proti křesťanům. Obsahují otázky pohanských soudců a odpovědi křesťanů. Protokoly ty určeny byly pro státní archiv; jsou dosti věrohodny. Tertullián dovolává se těchto protokolů — soudních akt, když praví: »Vestros enim iam contestamur Actus, qui cotidie iudicandis custodiis praesidetis . . .[102]) Podobně činí i sv. Augustin.[103])

(Pokračování.)

[96]) srovnej Tertul. Apolog. c. 28.
[97]) srovnej Lohmeyer, Christuskult und Kaiserkult, Tübingen, 1919.
[98]) Tertul. Apolog., c. 4.
[99]) Justin., Apol. I. c. 4, (Migne P. G. t. VI, col. 331).
[100]) Der Religionsfrevel nach römischen Recht (Histor. Zeitschrift 1890, str. 389 a násl.).
[101]) O právním podkladu pronásledování viz Funk - Biehlmeyer, Kirchengeschichte, I, str. 52—53.
[102]) Tertul. Apolog., c. 44; (Migne, P. L., t. I, col. 496).
[103]) Contra Cresconium: Ecce ego insero sententiam Aeliani proconsulis, qua purgatus atque absolutus est Felix. Si tota gesta vis legere, ex archivo proconsulis accipe; (Migne, P. L. XLIII, col. 539).

Úcta mučedníků v prvních stoletích.

(Příspěvek k dějinám kanonisace do r. 1000 po Kr.)

Dr. Josef Šíma, Praha.

(Pokračování.)

Křesťané jistě snažili se, aby měli opis protokolů soudních, pátrali po nich, a bylo-li třeba, nebáli se ani obětí hmotných. Doklad toho podávají Akta sv. mučedníků Taracha, Proba a Andronika.[104]) V úvodu jmenováno je více křesťanů, kteří posílají dopis jakémusi Timotheovi a ostatním křesťanům v Ikoniu. A co je obsahem toho dopisu? »Quod actum est in Pamphylia de martyribus prosecuti sumus« — píší hned na počátku. V Pamfylii[105]) bylo pronásledování křesťanů; pamfylští pojali úmysl, vylíčiti křesťanům Ikonia[106]) vítězný zápas mučedníků. »Bylo třeba,« —píší — »abychom opatřili všechny spisy jejich svědectví (... omnia scripta confessionis eorum necesse erat nos colligere). Podařilo se nám to. Jeden z notářů přinesl nám akta. Opsali jsme je a dali jsme jemu za odměnu dvě stě denárů« (... a quodam nomine Sabasto, uno de spiculatoribus ducentis denariis omnia ista transcripsimus.) Pamfylští prosí dále ikonské, aby ta akta, jež jsou přiložena k dopisu, poslali dále křesťanům sousedním.

Při soudním jednání mohli býti přítomni příbuzní a známí souzených. I ti psávali někdy postup úředního jednání a hlavně ty části, které v protokolu úředním úmyslně byly vynechány. Vzácný doklad toho čteme opět v knize Ruinartově na str. 323. Hned v úvodu ad passionem sancti Vincentii levitae je poznamenáno, že podána je »fide plena relatio gestorum, quae litterarum apicibus annotari iudex non immerito noluit, quia victum se erubescebat audiri. Soudce nechtěl, aby vše poznamenáno bylo, neboť odpovědmi mučedníka Vincentia byl úplně přemožen a umlčen. V dalším pak připojena je poznámka, která asi dostala se do textu teprve při opisování soudního protokolu. Křesťané vykládají jednání soudce těmito slovy: »Naturalis siquidem providentia est male errantium, auferre de medio testimonium probitatis.«

[104]) Ruinart, Acta martyrum, pg. 375—376.
[105]) Pamfylie, pobřežní krajina na jihozápadě M. Asie.
[106]) Ikonium, hlavní město krajiny maloasijské Lykaonie.

Že křesťané opatřovalí, případně sami psali nebo doplňovali soudní výslechy současných mučedníků, aby tato gesta byla zachována budoucím generacím, dosvědčuje též jáhen Pontius ve vypravování o životě a umučení sv. Cypriána.[107]) Právě ten fakt, že tolik mučednických akt z dob předchozích bylo dochováno, pohnul Pontia, aby psal o životě a smrti »Cypriani tanti sacerdotis et tanti martyris . . .«

Někdy akta mučednická byla psána teprve později na základě vypravování očitých svědků. Na zvláštní původ akt mučedníků Marcellina a Petra ukazuje počátek epigramu papeže Damasa (366—384). Epigram ten počíná slovy:

Marcelline tuos pariter Petre nosse triumphos
percussor retulit Damaso mihi cum puer essem . . .

O posledních chvílích mučedníků Marcellina a Petra vypravoval tedy mladistvému Damasovi jejich kat, který se bezpochyby stal křesťanem.[108])

Akta mučednická měla velikou cenu; byla dokladem, že ti, jejichž výslech před pohanskými soudci byl v nich zachycen, bránili až do posledního dechu víru v Krista a smrtí svou dávali Kristu své svědectví. Z akt bylo možno poznati, zda ten či onen křesťan popravený je skutečně mučedníkem čili nic.

Papežové prvních dob věnovali velikou péči, aby akta mučedníků římských byla sebrána a zachována. O papeži sv. Klementu (88—97) praví se v knize Liber pontificalis[109]): »Hic fecit VII re-

[107]) De vita et passione sancti Caecilii Cypriani episcopi carthaginensis et martyris, per Pontium diaconum (Migne P. L., tom. III, col. 1482); tam čteme: »Certe durum erat, ut cum maiores nostri plebeiis et catechumenis, martyrium consecutis tantum honoris, pro martyrii ipsius veneratione, dederint, ut de passionibus eorum multa, aut, prope dixerim, pene cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam qui nondum nati fuimus pervenirent . . .«

[108]) E. Schäfer, Die Bedeutung der Epigramme des Papstes Damasus I. für die Geschichte der Heiligenverehrung (Ephemerides liturgicae 1932), str. 310; tam čteme: Die Geschichte des Heiligenpaares Marcellinus und Petrus, die Damasus hier erzählt, erhebt den Anspruch auf Glaubwürdigkeit. Der Papstdichter hat den Henker der beiden Märtyrer, der, wie wir voraussetzen müssen, später Christ geworden war, selbst noch gekannt und aus seinem Munde von der letzten Stunde jener Heiligen erfahren.

[109]) Liber pontificalis jsou životopisy papežů. První vydání povstalo kol r. 530 za papeže Bonifáce II. tím, že neznámý spisovatel — pravděpodobně římský klerik — použil katalogu liberiánského, seznamu to papežů až k Liberiovi (352—356), a v seznamu tom pokračoval až k papeži Felixovi IV. (526—530). Místo citováno podle vydání Duchesne-ova z r. 1886; Le liber pontificalis par L'abbé L. Duchesne.

giones, dividit notariis fidelibus ecclesiae, qui gestas martyrum sollicite et curiose, unusquisque per regionem suam, diligenter perquireret.« Těch sedm okrsků jsou části města Říma, části, jež měli na starosti jáhnové, starajíce se o chudé. Jáhnové (bylo jich 7 z úcty k tradici apoštolské) vedle péče o chudé, starali se též o uvězněné křesťany a sbírali akta mučedníků.[110]) Když však za rostoucího stále pronásledování jáhnové nemohli všechnu tu práci vykonati, ustanovil papež Klement 7 notářů. Každý z nich měl na starosti jeden okres jáhenský. Mučednická akta z okresu toho měl notář sebrati a diligenter perquirere, t. j. bedlivě vyšetřiti, zjistiti především příčinu smrti.[111])

O papeži Anterovi[112]) (235—236) praví životopisec: »Hic gestas martyrum diligenter a notariis exquisivit et in ecclesia recondit.[113]) V stručném vylíčení života a pontifikátu tohoto papeže zdůrazněna je větou, právě citovanou, láska jeho k mučedníkům: sám vyšetřuje akta a stará se o jejich dobré uschování.

Nástupce Anterův papež Fabián[114] (236—250) opět zdokonaluje péči o akta mučednická. Ustanovuje sedm podjáhnů, kteří by notářům pomáhali. »Hic... fecit VII subdiaconos, qui VII notariis imminerent, ut gestas martyrum in integro fideliter colligerent...«

I biskupové s podobnou pečlivostí jako papežové starali se o sebrání a uschování akt mučednických. Biskup chtěl míti v přehledu celý zápas dotyčných křesťanů, aby tytéž jako plně kompetentní přijal do počtu mučedníků a úctu věřících k nim svojí autoritou schválil. Pozoruhodné je po této stránce rozhodnutí synody v Karthagu z r. 252, vyjádřené slovy: »idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad praelium.«[115])

Bohužel, mnohá akta mučednická ztratila se brzo po jejich sebrání; nestalo-li se tak již dříve, byla zničena s ostatními po-

[110]) viz heslo Diakon, v slovníku Buchbergerově, III, str. 271—274.

[111]) Citované místo z Liber pontificalis o starosti Klementově o mučedníky, doplňme myšlenkou z vypravování o jeho umučení (Martyrium s. Clementis, c. III.): »A Christianis vero ideo et magis diligebatur, quia singularum regionum pauperes nominatim habebat scriptos (τοὺς καθ' ἕκαστον βαγεῶνα πένητας κατ' ὄνομα εἶχεν γεγραμμένους) et eos, quos baptismatis sanctimonia illustraverat, non sinebat publicam mendicitatem subire.« Citov. podle Opera patrum apostolicorum od Funka, II., str. 31.

[112]) Papež Anter krátce pontifikoval od 24./XI. 235 do 3./I. 236.

[113]) Duchesne, Le liber pontiicalis, pg. 147.

[114]) Ibidem, pg. 148.

[115]) Hefele, op. cit., I., pg. 115.

svátnými knihami za pronásledování Diokletiánova. Podle císařského ediktu z r. 303[116]) měly býti všechny křesťanské chrámy zbořeny, všechny knihy křesťanů spáleny. Na tento fakt poukazuje též Ruinart v díle svém »Acta martyrum« a cituje při té příležitosti verše Prudentiovy:[117])

O vetustatis silentis obsoleta oblivio.
Invidentur ista nobis, fama ipsa extinquitur.
Chartulas blasphemus olim nam satelles abstutit.
Ne tenacibus libellis erudita saecula,
ordinem, tempus modumque passionis proditum,
dulcibus linguis per aures posterorum spargerent.

Nedivno, že snahou křesťanů bylo doplniti to, co bylo ztraceno. Dokud žili očití svědkové nebo potomci současníků, psána byla nová akta podle skutečnosti, takže co do věrohodnosti rovna jsou aktům zničeným. To však není možno říci o aktech, vzniklých v dobách pozdějších. Zde ponejvíce fakt mučednické smrti opřádán byl vymyšleným, fantastickým vypravováním.

Akta authentická od akt nepravých odděliti, vzal si za úkol učený kněz Theodoricus Ruinart (1657—1709), benediktin z kongregace sv. Maura, spolupracovník známého Jana Mabillon-a (1632—1707). Podařilo se mu to? V předmluvě k vydání Acta martyrum — z r. 1731 ve Veroně — se praví: »Hoc... praestitit Theodoricus Ruinartius, qui Acta sanctorum martyrum sincera et selecta collegit in lucemque protulit...« Zde tedy je nazvána práce Ruinartova »Acta martyrum sincera«, Ruinart pak sám užívá názvu »Genuina martyrum acta« a praví o nich, že jsou to nejvzácnější knihy po knihách Písma sv.[118])

Acta martyrum dosáhla v staré Církvi veliké vážnosti; čtena byla při bohoslužbách. Dokladů toho je více. R. 393 byla konána

[116]) Euseb., VIII., 2: Haec omnia nostris temporibus completa sunt, tunc cum aedes sacras solo aequari ac funditus subverti, sacros divinarum scripturarum libros in medio foro concremari, oculis nostris vidimus...

[117]) Ruinart, Praefatio in Acta martyrum, pg. III.; básnická slova Prudentiova týkají se v první řadě ztracených akt mučedníků Emetheria a Chelidonia.

[118]) »Post sacras scripturas, quas divini Spiritus afflatu editas nobis reliquerunt sancti Dei homines, nihil nobis sanctius atque antiquius esse debet quam primigenia et genuina martyrum acta, quae veneranda nobis antiquitas hactenus illibata servavit«; ibidem pag. I.

synoda v africkém městě Hippo.[119]) Sněm ten — první z těch významných sněmů, jimž předsedal Aurelius od r. 391 arcibiskup karthaginský, — vydal více (37) důležitých usnesení. Jeden kánon týká se akt mučednických. Je to známý kánon 36. V něm podán je seznam kanonických knih Starého i Nového zákona a přikázáno, aby mimo jmenované knihy nic nebylo čteno v Církvi pod jménem písem božských.[120]) Konec citovaného kánonu zní: »Liceat etiam legi passiones martyrum cum anniversarii dies eorum celebrantur.[121]) Dáno bylo tímto dovolení, aby v Církvi byla čtena vedle inspirovaných knih starozákonních a novozákonních též akta (passiones mučedníků a sice o výročním dnu jejich smrti.

Je jisto, že tento koncil africký, konaný koncem IV. st., schvaluje pouze starší, dříve již praktikovaný zvyk. Zvyk tento zachováván byl i v pozdějších stoletích. Píše o tom papež Hadrián I. (772—795) Karlu Velikému r. 794 a užívá téměř doslova textu kánonu hipponského. Čteme v citov. listu: »Passiones sanctorum martyrum sancti canones censuerunt, ut liceret eas etiam in ecclesia legi, cum anniversarii dies eorum celebrantur.«[122])

Že i v Gallii passiones martyrum při bohoslužbách byly čteny od nejstarších dob, dosvědčuje Mabillon ve svém díle De liturgia gallicana.[123]) V kapitole V.[124]) vykládá jednotlivé části mše, jak byla sloužena v Gallii. Zmíniv se o epištole, čtené od podjáhna, o evangeliu,[125]) pokračuje v bodě 7.: »In festis sanctorum has lectiones praecedebat lectio passionis seu vitae sanctorum, quorum festa recolebantur« a jako doklad uvádí, jak byl v Gallii oslaven tímto způsobem svátek mučedníka Polykarpa.[126])

Zdálo by se, že této praksi, čísti passiones sanctorum martyrum při bohoslužbách odporuje t. zv. dekret Gelasiův de libris recipiendis et non recipiendis.[127]) Zmíněný dekret obsahuje seznam

[119]) Hefele, op. cit., II., str. 53—60.
[120]) srovnej Sýkora, Úvod do Písma sv. Nového zákona, I., str. 66.
[121]) Hefele, op. cit., II., str. 59.
[122]) srovnej Duchesne, Le liber pontificalis I., pag. CI.
[123]) Mabillon, De liturgia gallicana libri III.
[124]) Missae gallicanae partes singillatim explicantur ex Gregorio Turonensi episcopo aliisque monumentis.
[125]) Post epistolam diaconus ad ambonem procedebat ad legendum evangelium.
[126]) Divi Gregorii, archiepiscopi turonensis, De gloria martyrum, l. I., c. 86.
[127]) Thiel, Epistolae Romanorum pontificum genuinae, Brunsbergae 1868; pg. 454; epistola 42 seu decretalis de recipiendis et non recipiendis

knih Písma sv., dále seznam spisů, které jsou úhrnně uvedeny slovy: »post illas veteris vel novi testamenti, quas suscipimus, etiam has suscipi non prohibet scripturas. Jmenovány jsou v tomto oddílu sněmy církevní Nicejský, Efeský, Chalcedonský, spisy mučedníka a biskupa karthaginského Cypriána, spisy některých otců a učitelů církevních. Dále se praví o aktech mučednických: »Item gesta sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum trimphis inradiant. Quis catholicorum dubitet, maiora eos in agonibus fuisse perpessos nec suis viribus sed dei gratiae adiutorio universa tolerasse? Tamen ideo secundum antiquam consuetudinem et singularem cautelam in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscripsere, nomina ignorantur et ab infidelibus vel idiotis superflua aut minus apta, quam rei ordo fuerit, inserta leguntur. Sicut cuiusdam Cyrici et Iulittae, sicut Georgii aliorumque eiusmodi passiones ab haereticis perhibentur conpositae. Propter quod dictum est, ne vel levis ad subsannandum oriretur occasio: in sancta Romana ecclesia non leguntur.« Projev jistě pozoruhodný — třebaže z pramene pochybného! V prvních větách vyjádřen je vznešený názor o hrdinném zápasu mučedníků. V dalším udány důvody, proč akta nejsou čtena v kostelích. Jsou totiž napsána od neznámých autorů a rozšiřována byla také akta psaná od heretiků.

V třetí části dekretu Gelasiova uvedeny jsou spisy apokryfní a heretické.[128]) Jak svrchu nadhozeno, dekret tento je pochybné ceny; nepochází od Gelasia. Část jeho je snad již z doby Damasovy (366—384), část jiná z doby papeže Hormisdy (514—523).[129]) Že pak právě papeži Gelasiovi dekret onen připsán byl, vyložiti možno ze známé snahy Gelasiovy o zachování neporušenosti a čistoty víry, ze snahy, která tolikráte projevuje se v jeho četných listech.[130])

libris, qui scriptus est a Gelasio papa cum LXX. viris eruditissimis episcopis in sede apostolica urbis Romae; pg. 454—471; srovnej Preuschen, Analecta; Das Dekret des Gelasius.

[128]) Incipit notitia librorum apocryphorum, qui nullatenus a nobis recipi debent.

[129]) Buchberger, Lexikon IV, str. 355; k tomu Preuschen, Analecta. Kürzere Texte zur Geschichte der alten Kirche und des Kanons; Freiburg i. B. 1893.

[130]) S. Gelasii papae epistolae, viz ve sbírce Thiel, Epistolae Romanorum. Pontificum genuinae, I, pg. 287—483; na př. epistola 12. ad Anastasium Augustum, pg. 353; »Hoc est quod sedes apostolica magnopere prae-

Není tedy pochyby o tom, že acta martyrum byla používána při bohoslužbách. Je samozřejmo, že jen taková akta byla čtena, která biskup po pečlivém vyšetření schválil. Z akt musilo býti jasno, že pravou příčinou mučednické smrti bylo vyznávání víry Kristovy. Významně praví sv. Augustin, vykládaje žalm 34: »Itaque martyres non facit poena, sed causa; nam si poena martyres faceret, omnes qui gladio feriuntur, coronarentur.[131]) Rozhodujícím činitelem pro přiznání charakteru mučedníka a dovolení, aby akta byla čtena v kostele, byla dobrovolná smrt za víru Kristovu.

Benedikt XIV.[132]) mluvě o této podmínce mučednictví, užívá myšlenky Cypriánovy (ep. XII., 37): »Cum voluntati nostrae et confessioni accedit moriendi terminus, consummata martyris gloria est.« Tak ke dvěma skupinám mučedníků — dříve již vzpomenutých: martyres designati, martyres extorres — přičleňuje Benedikt XIV. skupinu třetí »martyres consummati«.

Martyres vindicati.

Vyšetřování a schválení akt mučednických vykonával biskup, v jehož diecési mučedník dokonal.[133]) Týž biskup potom také rozhodnul, »an qui occubuerat, inter martyres esset recensendus, et an cultus ei esset adhibendus, quod altaris potissimum, aut oratorii erectione in eius honorem expleri consueverat.« Z citovaného je patrno, jak projevoval se v nejstarších dobách kult mučedníka, biskupem schválený; byla o tom řeč již vpředu. Mimo to, jak souditi možno z kontextu, slovo martyr má zde určitější, pregnantní význam; není zde mínčn martyr jakýkoli — designatus, extorris, consummatus — nýbrž martyr, jehož mučednická akta byla prozkoumána, a úcta schválena, martyr podle synody elvírské (c. 81.) in numerum receptus, »martyr vindicatus« podle biskupa Optáta.[134])

cavet, ut quia munda radix et apostoli gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur.«

[131]) S. Aug. in psal. XXXIV. (Migne, P. L. t. XXXVI., col. 333.): Multi hic patiuntur, et pro peccatis et pro sceleribus suis; magna vigilantia quaerenda est causa, non poena; sceleratus enim potest habere martyris similem poenam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, unus Salvator, alius salvandus, alius dammandus; omnium par poena, sed impar causa.

[132]) Benedikt XIV., De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione, l. I., c. 2, n. 9.

[133]) Benedikt XIV., ibidem; l. I. c. 3, n. 7.

[134]) srovnej s poznámkou 139.

Vzácný toho doklad máme z Říma z polovice III. století. Po pronásledování Deciově (249—251) byl apoštolský stolec 14 měsíců neobsazen. Papež Fabián (236—250) byl za téhož pronásledování umučen 20. ledna 250 a pochován vedle svého předchůdce Antera (235—236) a teprve v dubnu 251 zvolen za biskupa římského presbyter Kornelius. Papež Fabián byl ctěn od věřících hned po své mučednické smrti, ale predikátu »mučedník« dostalo se mu teprve později. O úctě, jemu hned po smrti vzdávané, svědčí VIII. epištola Cypriánova.[135]) Biskup karthaginský projevuje ve svém listu, adresovaném kněžím a jáhnům římským, radost nad tím, že památka Fabiánova je okázale v Římě slavena. »Gratulor,« — píše Cyprián, — »quod eius memoriam celebri et illustri testimonio prosequamini.« O pozdějším teprve přisouzení oficielního titulu »martyr« svědčí nápis na hrobě Fabiánově. Z náhrobků papežů III. století nalezeny byly v katakombách sv. Kalixta úlomky čtyř kamenů[136]) s těmito nápisy:

ΑΝΤΕΡΩΣ ΕΠΙ
ΦΑΒΙΑΝΟC ΕΠΙ ✕ $\bar{M}^{Y}$
ΛΟΥΚΙC
ΕΥΤΥΧΙΑΝΟC ΕΠΙ

Běží o papeže Antera (235—236), Fabiána (236—250), Lucia (253—254), Eutychiána (275—283). U jména Fabiánova zkratka $\bar{M}^{Y}$ (martyr) liší se od ostatní části. Provedena odlišnými písmenami, ne v téže linii; zkratka přidána byla až později. De Rossi soudí z toho, že již v polovici III. století nebylo dovoleno psáti na hrobech mučedníků »martyr« bez předchozího dovolení biskupa, v tomto případě římského. Poněvadž právě po smrti Fabiánově byl stolec římský delší dobu neobsazen, nebyl zemřelé-

[135]) Cypr. Epist. 8., Cyprianus presbyteris et diaconibus Romae consistentibus fratribus s. (alutem). Na počátku listu píše o tom, že již dříve rozšířila se v Karthagině nezaručená zpráva o smrti Fabiánově. Zpráva ta potvrzena byla listem římských kněží, listem, který doručil podjáhen Crementius. Cyprián tímto listem byl zpraven »de glorioso eius exitu«. Zaradoval se, že smrt Fabiánova byla čestným a důstojným zakončením jeho života. »Exaltavi satis quod pro integritate administrationis eius consummatio quoque honesta processerit.« Dalším důvodem radosti Cypriánovy je, že památka Fabiánova je již slavena v Římě; Hartel, str. 488—489.

[136]) Viz Joseph Wilpert, Die Papstgräber und die Cäciliengruft in der Katakombe des hl. Kallistus; I. Ergänzungsheft zu de Rossis Roma sotterranea; str. 15—20.

mu Fabiánovi hned udělen oficielní titul »martyr«. Stalo se tak později, po opětném obsazení apoštolského stolce.

Uveďme zde hlavní myšlenky z citov. místa knihy de Rossiho.[137]) Titul »mučedník« nemohl býti libovolně dáván od věřících nebo od těch, kteří ryli náhrobní nápisy. Podobně ani úcta, s tímto titulem spojená, nemohla býti vzdávána bez svolení církevního. Bylo třeba, aby autorita církevní titul »mučedník« uznala a schválila. (»Non bastava adunque il solo martirio per avere gli onori di martire; faceva d'uopo che alcun atto dell'ecclesiastica autorità riconoscesse ed autenticasse (vindicaret quel titolo). Proto, když byla Apoštolská stolice po smrti Fabiánově uprázdněna téměř půl druhého roku, zdá se mně pravděpodobným — píše Rossi, — že slavné přiznání titulu »martyr« témuž papeži, bylo reservováno jeho nástupci (... parmi probabile, che anche il sollenne riconoscimento del titolo di martire dovuto a Fabiano sia stato riserbato al successore; ...) a tak značka martyr byla připsána na náhrobním kameni později. Je-li můj názor správný — končí Rossi svůj výklad — pak náhrobní nápis Fabiánův je nejstarším dokladem blahořečení mučedníků. (Se la mia opinione e giusta, l'epigrafe, di che disputo, sarà il più antico e il più importante monumento a noi pervenuto della vindicazione, ossia canonizazione del martiri.) Jakým způsobem dálo se přiznání a schválení názvu martyr, i o tom podává Rossi svůj náhled. Bylo to asi vložení jména křesťana, usmrceného pro víru, do seznamu starších mučedníků. (Quest'atto era senza dubio la registrazione del nome dell'ucciso per la fede tra quelli dei martiri ...)

Doba pozdější — počátek století IV. — podává jiný doklad, že týž postup v úctě mučedníků byl zachováván též v církvi africké. Když r. 311 zemřel biskup kartaginský Mensurius, byl zvolen za jeho nástupce od veliké většiny kleru i lidu arcijáhen Caecilián.[138]) Část obce však nebyla s jeho volbou spokojena, poněvadž stejně jako zemřelý biskup Mensurius vystupoval za pronásledování Diokletiánova proti přemrštěným křesťanům, kteří, aby se stali mučedníky, honosili se veřejně majetkem posvátných knih, jejichž vydání od úřadů bylo přikázáno. K nepřátelům Caeciliánovým přidala se i bohatá, v pověsti hluboké zbožnosti žijící, matrona Lucilla. Caecilián byl od svých nepřátel sesazen, za biskupa

[137]) La Roma sotterranea, t. II., str. 61.
[138]) Hefele, op. cit., I., str. 193—195.

byl zvolen bývalý lektor Majorin a po jeho brzké smrti následoval biskup Donatus. Tento schisma organisoval; proto také schisma to dostalo jméno své podle něho.

Co přimělo Lucillu, že přidala se na stranu nepřátel Caeciliánových? Vypravuje o tom Optát, biskup z Mileve.[139]) Byla censurována od biskupa, protože neposlechla zákazu jáhna Caeciliána a líbala dále před sv. přijímáním ostatky mučedníka církevně dosud neuznaného (... os nescio cuius hominis mortui, et si martyris, sed n e c d u m v i n d i c a t i).

Zdá se, že křesťané v prvních dobách pozdravovali se[140]) před sv. přijímáním »políbením lásky« nebo »svatým políbením«, jak byli k tomu nabádáni v apoštolských listech (I. Petr., 5, 14; Řím., 16, 16; I. Kor., 16, 20); kněz pak líbal ostatky svatých, jak se činí dosud při slavné liturgii. Žena Lucilla chtěla asi napodobiti kněze a líbala před sv. přijímáním ostatky jakéhosi mučedníka, které pravděpodobně s sebou nosila.[141]) Poněvadž však úcta toho mučedníka nebyla úředně od biskupa schválena — martyr nondum erat vindicatus — zakázal archidiakon Caecilián tento projev úcty.

Můžeme tedy beatifikaci, blahořečení = schválení úcty vzdávané mučedníkům, v její podobě ze stol. III., nazvati vindikací mučedníka, t. j. jakýmsi obhájením mučedníka. Bylo jaksi sporno, zda dotyčný je skutečně mučedníkem, zda zemřel pro vyznání víry své. Když však zkoumáním akt tato okolnost byla zjištěna, byla hodnost mučedníka jemu přiznána, charakter mučednický obhájen.

Vindikaci prováděl — jak dříve již vyloženo bylo — biskup diecése, kde mučednická smrt byla vykonána. Benedikt XIV.[142])

[139]) S. Opati episcopi, De schismate donatistarum, l., c. 16 (Migne P. L., t. XI., col. 916) Lucillae advesus Caecilianum rixae. — Hoc apud Carthaginem post ordinationem Caeciliani factum esse, nemo est qui nesciat: per Lucillam scilicet, nescio quam feminam, factiosam, quae ante concussam persecutionis turbinibus pacem, dum adhuc in tranquillo esset ecclesia, cum correptionem archidiaconi Caeciliani ferre non posset: quae ante spiritalem cibum et potum, os nescio cuius martyris, si tamen martyris, libare dicebatur: et cum praeponeret calici salutari os nescio cuius hominis mortui, et si martyris, s e d n e c d u m v i n d i c a t i, correpta, cum confusione discessit.

[140]) Cinek, op. cit., I, str. 229.

[141]) srovnej poznámku 83. u Migne, P. L., t. XI, col. 917.

[142]) Benedikt XIV, op. cit., l. I. c. 3, n. 7, »... iudicium hoc non ad quemcumque episcopum, in cuius dioecesi aliquis mortem sustinuisset, et de quo quareretur, an sustinuisset pro Christo, spectasse, sed examen ad pri-

zmiňuje se o tom, že v některých krajinách vindikace patřila do kompetence primasovy; primas vindikoval mučedníka, vyžádav si napřed dobrozdání sousedních biskupů. V Africe byla dokonce vindikace vyhrazena primasovi karthaginskému. Tu ovšem nutno připomenouti, že církevní rozdělení v Africe bylo poněkud odlišné. Schelstrate[143]) ve své knize o církvi africké srovnává tamní primasy s metropolity jiných církevních provincií. Jinde biskupům nadřízeni jsou metropolité, v provinciích afrických však nad biskupy stojí primasové. Těmito primasy stávají se biskupové, svěcením nejstarší, a nikoli jako jinde biskupové hlavního města provincie. Z afrických primasů vindikovati mohl mučedníky jediné primas karthaginský.[144])

Narozeniny mučedníků.

Prozkoumaná a schválená akta mučedníků byla uložena v archivu; hlavní údaje z nich — jméno a den mučednické smrti — byly zvlášt poznamenány. Souditi tak můžeme podle výzvy, kterou pronesl sv. Cyprián kněžím a jáhnům karthaginským.[145]) »Denique et dies eorum quibus excedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.« Kněží karthaginští mají poznamenávat den mučednické smrti, aby ten den mohl býti v budoucnu slaven. Tak dálo se i jinde.

Nejstarší zprávu o slavení výročního dne úmrtí podává Martyrium s. Polycarpi,[146]) napsané brzo po mučednické smrti téhož světce († asi r. 155). Den ten nazván byl dies natalis (*ἡμέρα γενέθλιος*) — narozeniny — a smyrnenští jej slavili, jak se praví na témže místě, aby vzpomněli hrdinného zápasu mučedníků a aby

matem delatum fuisse, qui adhibito consilio aliorum episcoporum decernebat, quid de martyrio sentiendum esset.«

143) Schelstrate Emanuel, Ecclesia Africana sub primate Carthaginensi str. 20; k tomu Hefele, op. cit. I, 182; Benedikt XIV. píše tamtéž »... non quosvis in Africa episcopos, licet provinciarum primates, potuisse canonizare, sed eminentem hanc facultatem primatiali Carthaginensium sedi fuisse reservatam.«

144) Wernz, Ius canonicum, t. II. De personis, pg. 545; ... primas Carthaginiensis, cui non pauca iura in provincias ecclesiasticas Africae septentrionalis fuerunt commissa ...

145) Cypr., Epist. 12, c. 2; Hartel pag. 503.

146) c. XVIII (Funk, Opera patrum apostolicarum, I, pg. 303); ... quo etiam loci nobis ... in exsultatione et gaudio congregatis Dominus praebebit natalem martyrii eius celebrare (... ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον ...)

slavností tou nadchli se přítomní k podstoupení podobného boje, bude-li ho třeba.

Zdá se na prvé poslechnutí podivným, že den tělesné smrti je zván dnem narození — dies natalis, natalitia. K správnému pochopení tohoto názvu přivede nás myšlenka z epištoly k Římanům (7, 24): »Já nešťastný člověk! Kdo mě vysvobodí z těla smrti této?« Slovy těmi je označeno, že tělesná smrt znamená vysvobození, vstup do pravé vlasti, narození pro život věčný.

O tomto významu natalicií, dies natalis, mluví sv. Augustin.[147]) Z kontextu patrno, že předpokládá již u svých posluchačů známost pravého významu rčení »dies natalis«. Praví na místě cit., že po narození Páně slavíme jediné den narození sv. Jana Křtitele. U jiných svatých a vyvolenců Božích pak dnem narození míníme onen den, »quo illos post consummationem laborum, et devictumque triumphatumque mundum in perpetuas aeternitates praesens haec vita parturiit.« V poslední den života tělesného, po skončení námah, a po dosažení vítězství nad světem, zrozeni byli pro život věčný. Na jiném místě[148]) praví týž světec o dies natalis sv. Cypriána: »Kdy se narodil nevíme, den zrození tělesného neznáme. Protože však dnešního dne umučen byl, slavíme den jeho zrození. I kdybychom znali den jeho tělesného narození, neslavili bychom toho dne. Neboť tehdy, v onen den hřích dědičný poskvrnil duši jeho, dnešního dne on však přemohl veškeren hřích.«

Citovati bylo by možno též verše básníka Aurelia Prudentia, kterými pozdravuje dny zrození některých mučedníků.[149])

[147]) Sermo 20. de sanctis.

[148]) Sermo CCCX, (Migne, P. L. t. XXXVIII, col. 1412—1413): Quando natus sit ignoramus; et quia hodie passus est, natalem eius hodie celebramus. Sed illum diem non celebraremus, etsi nossemus. Illo die traxit originale peccatum; isto autem die vicit omne peccatum.

[149]) viz hymnus Prudentiův in passione s. Vincentii martyris; (Migne, P. L., t. LX, col. 378).

Beate martyr prospera
diem triumphalem tuum,
quo sanguinis merces tibi
corona vincenti datur.

Hic te e tenebris saeculi
tortore victo et iudice
evexit ad coelum dies,
Christoque ovantem reddidit.

Nunc angelorum particeps
collucis insignis stola
quam testis indomabilis
rivis cruoris laveras.

Velmi významně mluví o dni umučení (dies natalis) sv. Pavla Tertullián.[150]) Užívá v myšlence té termínů právnických. »Tunc Paulus civitatis Romanae consequitur nativitatem, cum illic martyrii renascitur generositate.« Poněkud volněji přeloženo: tehdy Pavel dosáhl pravého občanství římského, založeného na faktu narození v městě Římě, když v městě tom byl znovuzrozen umučením, velkodušně vytrpěným. Slovy těmito činí se narážka na původní rozdíl mezi občany římskými (cives Romani) a cizinci (peregrini). Plná způsobilost k právům a právním činům byla závislá na římském občanství (civitas Romana), a toto bylo podmíněno zrozením v Římě z osoby svobodné (ingenuus). Peregrini = neobčané,[151]) cizinci, byli občané určitých obcí římskému státu podrobených nebo s ním spřátelených, občané provincií; měli způsobilost k právům a právním činům podle práva své obce. Pro majetkoprávní styk mezi nimi a občany římskými bylo užíváno u římských soudů norem iuris gentium. Tak bylo v nejstarších dobách. Od principátu ztrácel se rozdíl mezi občany římskými a peregriny, neboť neustálým stoupáním moci císařské zbavováno bylo občanstvo římské svých dřívějších předností.[152]) V tomto smyslu byl občanem římským sv. Pavel, pocházející z města Tarsu v Kilikii, krajině to Malé Asie, jež celá od dob Pompeiových (r. 66 př. Kr.) byla provincií římskou. Tertullián pak slovy, právě citovanými, chce říci, že sv. Pavel umučením = znovuzrozením v Římě dosáhl prvního stupně občanství římského v dávném významu.[153])

Takový je význam výročního dne úmrtí, dies natalis. Jak slaven byl tento den? Nejstarší odpověď dává opět Martyrium sv. Polykarpa, dříve již citované. Křesťané shromáždili se na místě, kde před lety dokonal mučedník.[154]) V kapli (memoria μαρτύριον), zbudované nad hrobem jeho, vykonána byla liturgická obět a při ní pronesena byla řeč na oslavu mučedníkovu.

Budiž zde uvedeno několik myšlenek oslavné řeči, kterou ve

[150]) Ad Scorp. c. 15; (Migne, P. L., t. II, col. 151).

[151]) Heyrovský-Sommer-Vážný, op. cit., str. 63.

[152]) Vančura, Úvod do studia soukr. práva římského, str. 51.

[153]) Sýkora v překladu Nového zákona (II. část) str. 104 praví: »... sv. Pavel narodil se v cilicijském městě Tarsu ... z rodičů, kteří byli stoupenci strany farisejské a požívali občanství nejen tarsenského, nýbrž i římského.«

[154]) Martyrium s. Polycarpi, op. cit., pag. 302—303: »Quo etiam loci. ut fieri poterit, in exsultatione et gaudio congregatis ...« (Ἔνθα ὡς δυνατὸν ἡμῖν συναγομένοις, ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ ...)

výroční den smrti sv. Cypriána měl svatý Augustin.[155]) Slavíme dnes, jak víte — počíná sv. Augustin — výroční den umučení Cypriána, biskupa (... natalem hodie, sicut nostis, celebramus). Hned vykládá, že natalis znamená »pretiosas martyrum mortes«. Křesťanská osada v Karthagu stala se proslavenou biskupováním a mučednictvím Cypriánovým. Osadu tu za života řídil a spravoval, smrtí svou oslavil. Na témž místě, na němž kdysi rozlícený dav z nenávisti ke Kristu krev jeho proléval, schází se zbožný lid, který pije krev Kristovu, aby tak uctil narozeniny Cypriánovy. A tento lid s tím větší slastí přijímá na tomto místě krev Kristovu na oslavu Cypriánovu, s čím větší oddaností pro jméno Kristovo obětoval Cyprián svoji krev.

Není snad třeba dále uváděti myšlenky z oslavné řeči Augustinovy. I z uvedeného je patrno, že celá řeč dýchá nadšením a touhou, aby co nejvíce křesťanů karthaginských následovali Cypriána, bude-li toho třeba.

Zemřel pak sv. Cyprián r. 258 za pronásledování Valeriánova. Často citovány byly zde myšlenky z epištol Cypriánových, z epištol, jejichž hlavním účelem bylo prohloubiti a udržovati u kněží, jáhnů a věřících jeho diecése lásku ke Kristu, která by se nebála ani mučednické smrti. Cyprián krátce a výstižně charakterisoval evangelium, pokud ono dává sílu k mučednictví: »evangelium Christi unde martyres fiunt.«[156]) Jak vystihnouti charakter epištol jeho, které k mučednictví přímo nabádaly? Nejlépe jistě podařilo se to sv. Robertu Bellarminovi, který napsal: »Quis legere potest attente Cyprianum, qui non statim ardeat amore martyrii.[157])

Nebude jistě od místa, položíme-li sem několik dat Cypriánova života. Thascius Caecilius Cyprianus byl synem pohanských rodičů z Karthaga. Narodil se počátkem století III. Po skončených studiích stal se učitelem řečnictví v Karthagu. Zásluhou kněze Caecilia získán byl pro víru Kristovu. Stal se knězem a za nedlouho zvolen byl za biskupa svého rodného města. V době pronásledování De-

[155]) Sermo CCCX; (srovnej poznám. 149): Spiritus sanctus doceat nos in hac hora, quae oporteat dicere: dicturi enim sumus aliquid de laude Cypriani gloriosissimi martyris, cuius natalem hodie, sicut nostis celebramus. Quod nomen sie frequentat Ecclesia, id est, Natales, ut natales vocet pretiosas martyrum mortes.

[156]) Cypr., Epist. 38, c. 2; Hartel, pag. 581.

[157]) Contio 9, de probitate doctorum Ecclesiae.

ciova (249—251) vyhledal úkryt, chtěje býti zachován svým věřícím. Spravoval v té době křesťanskou obec svými důvěrníky a posílal často pastýřské listy. Když pronásledování ustalo, vrátil se do své osady. Do této doby spadá spor jeho s Církví římskou o platnosti křtu, uděleného od heretika. Cyprián na čas přiklonil se k názoru Tertulliánovu, že tento křest nemá platnosti. Brzo však nato za papeže Sixta II. (257—258) bylo opět docíleno jednoty mezi Církví římskou a karthaginskou. Za nového pronásledování v době vlády Valeriánovy (253—260) nehledal již úkrytu. Zatoužil po koruně mučednické. Nedivno, když tolik epištol (65) na oslavu mučednictví napsal. Byl poslán nejprve do vyhnanství. Po návratu postaven byl před soud. Ochotně a radostně vyznal prokonsulovi, že je křesťanem, biskupem. Sťat byl 16. září r. 258. Jáhen Pontius, který vypravuje »De vita et passione sancti Caecilii Cypriani episcopi cathaginensis et martyris« zakončuje v kapitole XIX. své vypravování slovy:[158]) »Sic consummata passione perfectum est, ut Cyprianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Africa primus imbueret; quia et talis esse post apostolos prior coeperat.«

Natalitia — jak bylo právě vyloženo — byla slavena liturgickou obětí, oslavnou řečí; obojí bylo konáno slavnostně, okázale. O slavení natale mluví kánon 51. synody, konané v městě Laodicei.[159]) V době čtyřicetidenního postu nemají býti slaveny výroční dny mučedníků (*μαρτύρων γενέθλιον*); pouze vzpomínka jejich (*μνεία*) může býti přeložena a připojena k bohoslužbě sobotní nebo nedělní času kvadragesimálního.[160]) Hefele na str. 772 srovnává kánon uvedený s kánony 49. a 16. téže synody a dovozuje, že slavení natalicií odporovalo kajícímu duchu doby postní. Nemohlo býti ani konáno, neboť ve všední dny kvadragesimy byla pouze t. zv. missa praesanctificatorum. Celá liturgie s konsekrací

[158]) Migne, P. L. t. III, col. 1498.

[159]) Laodicea bylo jméno více měst Přední Asie. Synoda, o níž je zde řeč, konána v Laodicei, městě frygickém, ležícím na řece Lykos. Město bylo proto zváno též Λαοδίκεια ἐπὶ Λύκῳ. Křesťanskou osadu založil zde Epafras, jak vzpomíná sv. Pavel v listě ke Kolossským, (4, 12, 16). Rok svolání synody je nejistý. Bylo to asi v polovici IV. stol. Na synodě bylo vydáno 60 kánonů; viz Hefele, I, op. cit., str. 746—777.

[160]) Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλιον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνείαν ποιεῖν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ κυριακαῖς. Citováno podle Canones Apostolorum et conciliorum saeculorum IV—VII; vydal Herm. Bruns; t. I, str. 78.

byla v ten čas pouze v sobotu a v neděli. Proto pouze o těchto dvou dnech mohla býti při liturgii vykonána vzpomínka mučedníků.

Z kánonu 51. synody laodicejské možno odvoditi, že oslavování výročního dne umučení, o němž je první zmínka v druhé polovici století II.,[161]) konalo se i ve stoletích pozdějších. Synoda mluví o slavení natale jako o věci dávno vžité, dává normy pro slavení to v době postní. Konečně zasluhuje ještě povšimnutí, že *μάρτυρες* zváni jsou zde *ἅγιοι* — svatí mučedníci.

Můžeme zde též vzpomenouti kánonu devátého[162]) téže synody. Je zajímavý po mnohé stránce. V té době (asi polovice IV. st.) byly rozšířeny již některé herese. Heretikové pak se chlubili, že i oni mají mučedníky. Ctili všechny své příslušníky zemřelé, kteří násilnou smrtí odešli, jako mučedníky. Nad jejich hroby stavěli kaple, v nichž konali modlitby a bohoslužby. I někteří pravověřící účastňovali se bohoslužeb v kaplích heretiků. Kánon devátý jednání takové zakazuje a hrozí těm, kteří chodí do kaplí heretických mučedníků, vyloučením. Zdánlivé mučednictví heretiků přivábilo jistě mnohé křesťany do jejich společnosti; i toho faktu vzpomíná sněm laodicejský.[163])

Vraťme se nyní ještě k oslavné řeči, kterou konal sv. Augustin ve výroční den biskupa Cypriána. Asi půl druhého století uplynulo od smrti Cypriánovy a Augustin zmiňuje se o radostném faktu, že natale slaveno je daleko za hranicemi. I židé i pohané ten den znají. »Quis enim hodie,« volá sv. Augustin, »non dicam in hac nostra civitate, sed plane per Africam totam, transmarinasque regiones, non christianus solum, sed paganus, aut judaeus, aut etiam haereticus poterit inveniri, qui non nobiscum dicat natalem martyris Cypriani?«

Natale bylo nejprve — jak samozřejmo — slavností místní;[164]) ponenáhlu však slaveno bylo v osadách sousedních, pak vzdálenějších a stávalo se tak ponenáhlu slavností celé tehdejší Církve.

[161]) Martyrium s. Polycarpi; srovnej výše.

[162]) Hefele, op. cit., I, str. 756; text kánonu 9. u Brunse I, str. 74; k tomu Euseb., lib. V, c. 16: »Quaenam de Montano et de falsis illius prophetis memorentur.«

[163]) Can. XXXIV: "Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν αἱρετικῶν . . ."

[164]) Duchesne, Origines du culte chrétien, str. 284; Les anniversaires des martyrs étaient naturellement des fêtes locales.

Okružní listy o mučednictví.

Známost o mučednicích pronikala postupně do vzdálenějších osad a krajin pomocí okružních listů, jež tam posílány byly z místa mučednické smrti. Tak křesťanská osada ve Smyrně poslala list obcím krajiny Pontu,[165]) list, ve kterém je vylíčeno umučení biskupa Polykarpa.[166]) Na konci listu je prosba, aby křesťané v Pontu po přečtení list zaslali dále. (Quae vos posteaquam acceperitis, rogamus ut ad fratres ulterius positos epistolam transmittatis . . .)[167]) Křesťané z Lyonu a Vienny zasílají podobný list ad ecclesias Asiae Phrygiaeque. Hned na počátku udávají důvody, proč tak činí. Pojí je jedna víra, táž naděje ve vykoupení, týž pokoj a milost od Boha, získaná skrze Ježíše Krista všem. Jsou to dále tytéž svízele, totéž pronásledování, jež prožívají křesťané jak na východě tak na západě. V epištole vypsány jsou vítězné boje některých mučedníků; tak stařičkého biskupa lyonského Pothina, jáhnů Sancta a Attala a otrokyně Blandiny.[168])

Benedikt XIV.[169]) ve známém díle svém zmiňuje se o podobné epištole. Kněží achajští oznamují mučednictví sv. Ondřeje osadám křesťanským. Epištola jakoby napsána byla od očitých svědků; pocházela by tedy z druhé polovice století prvního. Benedikt XIV. připomíná ovšem na témž místě názor. že list ten je podvržený.

Dokladů o epištolách takových bylo by možno uvésti více. Uvedené však postačí, abychom měli za prokázáno, že křesťanské osady vzájemně sdělovaly si zprávy o mučednictví svých příslušníků. Ruinart zdůrazňuje v tomto faktu jakési ušlechtilé závodění křesťanských obcí mezi sebou a snahu, aby mučedníci jejich slaveni byli i za hranicemi. Píše totiž Ruinart:[170]) »Tandem Ecclesiae quae tantis viris ornatae fuerant, post consummatum eorum martyrium, totam rerum gestarum seriem in epistola encyclica

[165]) Euseb, lib. IV, c. XV: »Est autem epistola ecclesiae illius quam Polycarpus regebat nomine ad ecclesias Ponti scripta . . .«

[166]) Vondruška, Životopisy svatých, I, str. 71: Líčení křesťanské obce Smyrenské o mučednické smrti Polykarpově náleží k nejkrásnějším a nejdojemnějším episodám starověku křesťanského.

[167]) srovnej Benedikt XIV., op. cit., l. I, c. 4, n. 2.

[168]) Euseb. l. V, c. I.

[169]) Benedikt XIV., op. cit., l. I, c. IV.

[170]) Ruinart, Praefatio in Acta martyrum, n. 3.

descriptam, ad alias ecclesias transmittebant, ut non solum apud se, verum etiam apud exteras regiones, tam illustrium virorum memoria celebraretur.« Podle slov Ruinartových byla taková epištola »descriptio rerum gestarum« výtah z akt mučednických, zhuštěný jejich obsah.

Byly pak to epištoly encyklické, určené více osadám. Často na počátku nebo na konci epištoly byla přímá výzva, aby první čtenáři zaslali ji dále sousedním osadám. List byl přečten, opsán a zaslán dále. Podobně tedy jako v době apoštolské vznikaly sbírky apoštolských knih — kánon Nového zákona, — jako v době poapoštolské vznikaly sbírky spisů žáků apoštolských — obec filippenská sebrala již počátkem druhého století všechny listy Ignáce antiochenského[173]) —, tak koncem II. století a počátkem III. století vznikají sbírky listů o mučednictví. Ač sbírky zanikly, přece nejhlavnější z nich bylo zachováno. A jakým způsobem se to stalo? Pořizovány byly jednak seznamy pouhých jmen mučedníků; k počtu místních mučedníků připojováni byli po svolení biskupově[172]) cizí — ne všichni; — jen nejslavnější a proto nejznámější, aby jejich jména byla čtena při bohoslužbách z diptych. Do místních pak kalendářů k jednotlivým datům byla vkládána jména a místo umučení. To byl počátek martyrologií. O záznamu v diptychách a v martyrologiích bude pojednáno níže.

Není pochyby o tom, že epištoly o mučednících byly též posílány do Říma. Vzpomeňme jen slov z listu křesťanů lyonských. Proč píší osadám na východě o svých mučednících? Mluví o tom, že je spojuje jedna a táž víra, táž naděje, týž pokoj a milost od Boha, či jedna a táž láska. Byla to láska k Bohu, láska ke Kristu a láska křesťanů mezi sebou. A v tomto svazku lásky na prvním místě byla křesťanská osada v Římě. Ignác, mučedník nazývá ji „προκαθημένη τῆς ἀπάπης [173]) t. j. universo caritatis coetui praesidens«. Irenaeus pak praví[174]) o Církvi římské »ad hanc (Romanam) ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam . . .« Již z titulu prvenství, uznávaného

[171]) Sýkora, Úvod do Písma sv. Nov. zák., I., str. 33.

[172]) ». . . sed ut cultus eccesiastico iudicio in una Dioecesi ab uno Episcopo introductus, ad alias, assentientibus ipsarum Episcopis, extenderetur;« Benedikt XIV., op. cit. l. I, c. IV, n. 1.

[173]) Ignatii epistula ad Rom; nadpis. (Funk, Opera patrum apost., I, str. 212.)

[174]) Adv. haer. l. 3, c. 3.

od nejstarších dob, plynula povinnost obcí křesťanských, aby zasílaly do Říma zprávy o těch, kteří vytrpěli smrt za víru Kristovu. Dokladů o tom bylo by možno uvésti více.[175]) Budiž zde vložen doklad aspoň jediný. Běží o sv. Vigilia, biskupa a mučedníka v Tridentu.[176]) Umučen byl na počátku V. století. O aktech umučení jeho se praví: »Gesta vero beatissimi martyris u t m o r i s e r a t, urbis Romae episcopo transmissa sunt, ut sacris martyrum memorabilibus inderentur; quae venerabilis Papa legens cum omni veneratione suscepit.« Doklad jistě zajímavý! Nebyla zde zaslána pouze epištola, podávající stručně obsah akt; byla přímo zaslána akta. Účelem zaslání bylo, aby akta byla vložena mezi »memorabilia martyrum« a důsledkem toho týž mučedník mohl býti i v Římě veřejně ctěn. Akta četl, zkoumal, schválil papež; to je smysl slov: quae ... papa legens cum omni veneratione suscepit. Ze slov »ut moris erat«, bývá někdy dovozováno, že ve století pátém a již ve stoletích předchozích bývala akta posílána do Říma, aby kult mučedníků byl schválen od papeže, nebo po schválení biskupském od papeže byl znovu potvrzen.[177]) Jinými slovy by to znamenalo, že schvalování úcty mučedníků patřilo již od prvních století do kompetence Apoštolské Stolice. Nebylo by jistě možno tento názor z citovaného místa plně prokázati. Beissel[178]) ve svém díle »Die Verehrung der Heiligen und ihrer Reliquien in Deutschland bis zum Beginne des 13. Jahrhunderts« totéž místo uvádí; projevuje však názor, že Akta sv. Vigilia jsou pozdějšího původu a některé jejich odstavce jsou nespolehlivé.

[175]) Benedikt XIV, op. cit., l. I, c. IV, n. 12.

[176]) Vigilius narodil se asi r. 365 po Kr. v Tridentě, studoval v Athénách, kde navázal přátelství se sv. Janem Chrysostomem. Jako biskup tridentský byl v písemném spojení s biskupem milánským Ambrožem. Umučen asi r. 405 po Kr.; viz Stadler, Vollständiges Heiligen-Lexikon, V., str. 701.

[177]) Benedikt XIV., l. cit.: »certum ex his esse videtur, tam saeculo quinto, quam aliis praecedentibus transmissa fuisse ad Romanum Pontificem acta martyrum, ut praevio examine, cultus in eorum honorem vel introduceretur, vel si iam autoritate episcopali esset introductus, Apostolicae Sedis approbatione roboraretur.«

[178]) Beissel, op. cit., str. 6.

Seznam mučedníků v mešním kánonu.

Zasílání epištol o mučednících do Říma mělo však jiný význam. Všude bylo zvykem jména místních mučedníků předčítati při liturgické oběti. Dělo se tak od dob nejstarších. Zajisté hlavní příčinou toho byl úzký vztah mučednictví k smrti Páně a k oběti mešní. Sv. Augustin na místě, výše citovaném, praví, že mučedníci jsou jmenováni při oběti mešní na určitém místě a určitým pořádkem (... ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco et ordine nominantur.)[179])

Podobně vyjadřuje se sv. Cyril Jerusalemský v jedné ze svých katechesí.[180])

Byla pak jména mučedníků vpisována do destiček formy tehdy obvyklé, do t. zv. diptych. Formu diptych, případně triptych, měly nejstarší právní listiny římské.[181]) O události sběhlé před svědky byl učiněn zápis a to vyrytím na vnitřní, voskem potažené stránky, dvou dřevěných desek, spojených po způsobu listů knihy. Desky, chovající uvnitř takové sepsání (scriptura interior), byly ovinuty vícekráte nití, na kterou svědkové přitiskli své pečeti a mnohdy připojili svá jména. Aby obsah uzavřené listiny mohl býti seznán bez porušení pečeti, býval mnohdy zevně opakován. Tento druhý exemplář listinný (scriptura exterior) byl chráněn někdy třetí deštičkou pohyblivou, takže celá listina měla v tomto případě formu triptycha.[182]) Takových diptych bylo užíváno v prvních dobách Církve při mešní liturgii. Do diptych zapisována a při mši sv. čtena byla jména obětujících, jména význačných osobností křesťanské společnosti a jména mučedníků.[183])

Bona[184]) liší trojí druh diptych: diptycha se jmény biskupů,

[179]) De civitate Dei, l. XXII, c. X; (Migne, P. L. t. XLI, 772). Podobně o vzpomínce na mučedníky mluví Constit. apost., VIII, 13: »Sanctorum martyrum memores simus, ut digni habeamur participes fieri eorum certaminis.«

[180]) Catech. myst., V., 9; (Migne, P. G., t. XXXIII, col. 1116).

[181]) δί-πτυχος= na dvoje složený, dvojitý; δίς πτύσσειν t. j. dvojitě skládati.

[182]) Heyrovský-Sommer-Vážný, op. cit., str. 14.

[183]) Cibulka, heslo diptych v Podlahově Českém slovníku bohověd., str. 523—525.

[184]) Bona, Rerum liturgicarum, l. II, c. XII; »Usum vero diptychorum, eorumque lectionem intra missarum solemnia vel ab apostolis, vel ex illo-

kteří tamní osadu řídili, diptycha živých, obsahující jména dobrodinců, a diptycha mrtvých; zvyk pak užívati diptych odvozuje z doby apoštolské nebo apoštolských žáků a uvádí v dalším výrok ze spisu De ecclesiastica hierarchia (c. III.), spisu připisovaného Dionysiovi Areopagitovi: »tabularum recitatio depraedicat eos, qui sancte vixerunt, et ad studiosae vitae perfectionem constanter pervenerunt. Nos quidem eorum imitatione ad beatissimum illum statum quietemque deiformem adhortando ac manuducendo: illos vero ceu viventes celebrando; ... nequaquam mortuos, sed ex morte ad vitam divinissimam translatos.«

Církevním diptychům dávána byla různá jména. Diptycha zvána byla *ἱεραὶ* nebo *ἅγιαι δέλτοι, μυστικὰ δίπτυχα, ἐκκλησιαστικοὶ κατάλογοι*, sacrae tabulae matriculae, libri viventium et mortuorum.[185]) Zapsání do diptych bylo důkazem pravověrnosti, spojení s pravou Církví, u mučedníka pak důkazem jeho pravého mučednictví. Vymazati jméno z diptych znamenalo totéž jako vyloučiti někoho z křesťanského společenství. Tak na př. monotheleti v Cařihradě činili pokus, aby jméno papeže Vitaliána[186]) 657—672) bylo z diptych odstraněno. Pozdější výraz kanonisovati děkuje za svůj vznik starokřesťanskému zvyku, zapisovati jména zasloužilých zesnulých do seznamu (kánonu) osob, při mši svaté o přímluvu vzývaných.

Jako jinde i v Římě předčítali jména mučedníků v oné části mše sv., která od dob Řehoře Velikého[187]), tedy od konce století VI., je nazývána kánon (canon missae). Kardinál Bona se domnívá, že vznik kánonu možno položiti do doby před pontifikátem Gelasiovým (492—496) a že od století VI. podoba a složení kánonu zůstalo. bez změny.[188]) Složen pak je kánon ze slov Páně, z tradicí apoštolů a z ustanovení papežských.[189]) Druhá modlitba kánonu, počínající slovem »memento« a obsahující vzpomínku na živé, zvána byla za starší liturgické prakse »modlitbou nad diptychy,«[190])

rum institutione seu traditione, ab immediatis successoribus coepisse satis, constat...«

[185]) Cibulka, ibidem.

[186]) Hefele, op. cit., III, str. 249.

[187]) Bona, op. cit., l. II, c. 11, str. 611.

[188]) ibidem, str. 612—613.

[189]) Trid., sess. XXII, c. 14, de canone missae: Is (canon) enim constat cum ex ipsis Domini verbis, tum ex apostolorum traditionibus ac sanctorum quoque pontificum piis institutionibus.

[190]) Cinek, Mše sv., I., str. 153.

»oratio super diptycha«. K mementu živých pojí se pak modlitba se starobylým nápisem »infra actionem« = za úkonu, jejímž obsahem je prosba za přímluvu mučedníků. »Ke vzpomínce na údy Církve bojující,« — praví Cinek,[191]) — »jimž vyprošuje se v přímluvách kánonu zvláštní požehnání mše svaté, pojí se před svatou chvílí proměňování zvlášť slavná a tklivá vzpomínka na oslavence nebeské, s nimiž nás víží v jednu duchovní rodinu posvátné svazky mystického Těla Kristova.«

Kteří mučedníci jmenováni jsou v této modlitbě? Bude nejlépe, vložíme-li modlitbu tu sem v českém překladu.

»Ve společenství jsouce a památku uctívajíce především slavné vždy Panny Marie, Rodičky Boha a Pána našeho Ježíše Krista, ale i svatých apoštolů a mučedníků tvých: Petra a Pavla, Ondřeje, Jakuba, Jana, Tomáše, Jakuba, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Šimona a Tadeáše, Lina, Kleta, Klementa, Xysta, Kornelia, Cypriána, Vavřince, Chrysogona, Jana a Pavla, Kosmy a Damiána i všech svatých tvých, pro jejichž zásluhy a prosby rač uděliti, abychom ve všem pomocnou záštitou tvou byli chráněni. Skrze téhož Krista, Pána našeho. Amen.«

Po proměňování k přímluvě za v Pánu zesnulé připojena je modlitba, vyjadřující touhu po spojení se svatými mučedníky ve slávě nebeské. Tato modlitba je vlastně doslovem kánonu. Její znění: »I nám, hříšným služebníkům svým, kteří doufáme v hojnost slitování tvých, rač uděliti nějakého podílu a společenství se svými svatými apoštoly a mučedníky: s Janem, Štěpánem, Matějem, Barnabášem, Ignácem, Alexandrem, Marcelinem, Petrem, Felicitou, Perpetuou, Hátou, Lucií, Anežkou, Cecilií, Anastasií a se všemi svatými, v jejichž společnost nás, prosíme, rač připustiti, ne jakožto hodnotitel zásluhy, nýbrž jakožto štědrý dárce smilování. Skrze Krista, Pána našeho.«

Při prvním mementu před proměňováním vyprošována je přímluva svatých mučedníků, při druhém mementu po proměňování je vyjádřena prosba o účastenství na jejich slávě a blaženosti.

Projděme krátce obě modlitby. Na prvním místě jmenována je Panna Maria (... in primis gloriosae semper Virginis Mariae, Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi); měla největší účast na vykupitelském díle Kristově. Po Marii Panně vzpomíná Církev 12

[191]) Cinek, op. cit., str. 155—156.

apoštolů. Posloupnost jejich odchyluje se od pořadí v seznamu Písma sv.[192]), pocházejíc asi z tradice před sepsáním evangelií.[193]) Dále jmenováno je pět papežů-mučedníků; první tři z nich jsou nástupci Petrovi: Linus (67—79?)[194]), Kletus (76—88)[195]), Klement[196]) (88—97). Na čtvrtém místě zmíněn je papež Xystus, pravděpodobně II.[197]) (257—258), jehož pontifikát spadá do doby pronásledování Valeriánova (253—260). Po něm jmenován je papež Kornelius (251—253) a hned za ním současník jeho a přítel, karthaginský biskup sv. Cyprián († 258). Cinek soudí, že jména těchto dvou svatých přátel vložena byla do kánonu později než jméno sv. Xysta. Oba umučeni byli téhož dne (16. září); Kornelius r. 253, Cyprián o 5 roků později. Proto také byli vždy v církevním kultu spojováni.[198])

Po nich jmenován známý mučedník Vavřinec († 258), jáhen papeže Xysta II. Ač byl pouze jáhnem, bylo jeho jméno přijato do kánonu a následovali původně hned po jménu papeže Xysta. Svědčí to o veliké úctě, která byla jáhnu Vavřincovi hned po jeho smrti vzdávána.[199]) Konečně následuje pět mučedníků-laiků: Chrysogon († 304), rodní bratři Jan a Pavel, sťatí na rozkaz císaře Juliána Odpadlíka r. 362, a druhá dvojice rodných bratří z Arabie, Kosmas a Damián[200]); umučeni byli v Římě za pronásledování Diokleciánova.

[192]) Mat., 10, 2—4; Skut. apošt., 1, 13—14.

[193]) Kupka, O mši sv., str. 456.

[194]) Duchesne, Le Liber pontificalis, str. 121: Linus... sedit ann. XI, m. III, d. XII... martyrio coronatur... Qui sepultus est iuxta corpus beati Petri, in Vaticano...

[195]) Cletus... sedit ann. XII, m. I, d. XI. ... martyrio coronatur... ibidem, pg. 122.

[196]) »Obiit martyr Traiano III.«; ibidem.

[197]) Památka jeho v Římě od nejstarších dob byla velmi slavena; srovnej Kupka, op. cit., str. 465.

[198]) »Quos (scil. Cornel. et Cypr.) una fide eademque die, diversis licet temporibus, consonantes, parique nominis tui confessione coronasti«; Sacr. Leon. Sept. 405. Myšlenka tato jako by vzata byla s malým pozměněním z listu Cypriánova (60), který poslal na rozloučenou svému příteli, papeži Korneliovi do Centumcell, krátce před jeho smrtí; viz Hartel II, pg. 691—695.

[199]) S. Leo, In Natali s. Laurentii: Gaudeamus... dilectissimi gaudio spirituali, et de felicissimo inclyti viri fine gloriemur in Domino, qui est mirabilis in sanctis suis...: atque ita per universum mundum clarificavit gloriam suam, ut a solis ortu usque ad occasum, leviticorum luminum coruscante fulgore, quam clarificata est Jerosolyma Stephano, tam illustris fieret Roma Laurentio.

[200]) Τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῶν ἐν

I v druhé modlitbě po proměňování, počínající slovy »Nobis quoque peccatoribus«, uvedeni jsou nejprve mučedníci: svatý Jan Křtitel, prvomučedník-jáhen Štěpán, Matěj, zvolený do sboru apoštolského po nanebevstoupení Páně, Barnabáš, apoštolský spolupracovník Pavlův, Ignác, biskup antiochenský, umučený za císaře Trajána (as r. 107), Alexander, pátý nástupce sv. Petra, Marcelin, římský kněz a Petr, exorcista; poslední dva byli současně popraveni za pronásledování Diokleciánova. Následují mučednice: sv. Felicita a Perpetua[201]), umučené r. 202 v Karthagu, Háta (Agata), vznešená dívka palermská, umučená r. 251 v Katanii, Lucie, panna a mučednice syrakuská († 304), Anežka, Cecilie Anastasie, římské mučednice. Sv. Anežka a Anastasie zemřely r. 304; doba umučení sv. Cecilie je nejistá; podle Rossiho umučena byla za Marka Aurelia r. 177.

Přehlédneme-li ještě jednou oba seznamy svatých, poznáváme, že mimo Marii Pannu jmenováni jsou v první modlitbě 24 světci a to 12 apoštolů a 12 mučedníků (5 papežů, 1 biskup, 1 jáhen a 5 laiků). V druhé modlitbě uvedeno je kromě sv. Jana Křtitele 7 mučedníků a 7 mučednic; celkem tedy jmenováno je v obou modlitbách 39 mučedníků. Vedle apoštolů, vedle mučedníků římských, kteří v Římě žili a tam skonali, shledáváme v seznamu tomto i jiné, cizí světce z různých končin tehdejšího křesťanského světa. Jmenováni jsou — jako zástupci východních mučedníků — Štěpán, Ignác, Kosmas a Damián; dále vzpomínáni jsou zástupci africké části Církve Cyprián, Perpetua a Felicita, konečně 2 mučednice sicilské Agata a Lucie. Byli to mučedníci neznámější; jejich úcta záhy rozšířila se v celé tehdejší Církvi; tak na př. sv. Anežka římská podle svědectví sv. Jeronýma došla takové úcty v křesťanstvu, že »chvála života jejího ozývala se všemi jazyky ve všech chrámech«.[202])

Z které doby pochází tento katalog světců? Nevznikl samozřejmě najednou. Byl doplňován jmény mučedníků pozdějších.

Ρώμη μαρτυρησάντων: viz Nilles, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis, pg. 198—199. O úctě, která se záhy v Římě rozšířila, svědčí fakt, že již papež Symmachus (498—514) vystavěl oratorium ss. Cosmae et Damiani. (»Item ad sanctam Mariam oratorium sanctorum Cosmae et Damiani a fundamento construxit,« Liber pontificalis, str. 262.)

[201]) Akta o umučení sv. Felicity a Perpetuy vřaděny od Ruinarta mezi »Acta martyrum sincera et selecta;« pg. 80—88.

[202]) epistola 130 ad Demetrium 6.

O dávném původu seznamu prvního by svědčila jména apoštolů v pořadí odlišném od seznamů v knihách Nového zákona.[203]) V druhém mementu svatých — po konsekraci — hlavní myšlenka prozrazuje — jak se zdá — dobu vzniku. Je to prosba o nějaký podíl a společenství se svatými apoštoly a mučedníky v blaženosti nebeské. Slovy téměř stejnými loučí se sv. Polykarp ve své epištole s Filippenskými; přeje jim („*καὶ δώῃ ὑμῖν κλῆρον καὶ μερίδα μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ*“) [204]), aby měli dědictví a účast mezi svatými. Kupka[205]) zastává odůvodněné mínění, že první seznam v modlitbě Communicantes pochází z doby před papežem Liberiem (352—366), tedy z první polovice IV. století. Seznam druhý dokončen byl podle Kupky, když papež Řehoř Veliký 590—604 přidal jména mučednic.[206]) Eisenhofer[207]) souhlasí s Batiffolem[208]), že seznam mučedníků v kánonu mešním ve své nynější podobě pochází od papeže Symmacha (498—514). Jest to tedy první nejstarší seznam mučedníků, seznam od papežů potvrzený, seznam vložený do mešního kánonu. Seznam tento je jinou formou seznamu (kánonu) staršího z diptych. Je to tedy katalog světců tímto způsobem »kanonisovaných«.[209]) Protože pak bohoslužba římská, jež svými kořeny tkví v apoštolské liturgii, ponenáhlu proniká a stává se přední bohoslužbou Církve[210]), můžeme říci, že tento seznam je první oficielní album světců, album světců ve svém počátku.

[203]) Bona, op. cit., pg. 613; tam uvádí názor Walfridův o vzniku katalogu mučedníků: »primam vero partem ... antiquissimam, esse, quia nomina apostolorum non sunt eo ordine digesta, quo in emendatioribus evangeliis inveniuntur.«

[204]) S. Polycarpi epistula ad Philippenses, XII; Funk, Opera patrum apostolicorum, I, str. 280.

[205]) Kupka, op. cit., str. 463.

[206]) tamže str. 519.

[207]) Handbuch der katholischen Liturgik, II., str. 167; Eisenhofer, profesor liturgiky v Eichstättu.

[208]) Batifoll, žák Duchesne-ův, býv. rektor Katol. institutu v Toulousu.

[209]) srovnej výše.

[210]) Cinek, op. cit., str. 40; k tomu Eisenhofer, heslo »Liturgie« v Buchbergerově Lexikon, VI, str. 605—613.

Martyrologium sv. Jeronýma.

Vedle tohoto seznamu mučedníků, který se stává částí bohoslužby římské, vzniká v prvních stoletích seznam ještě jiný. Řekli jsme výše, že křesťanské osady pečlivě poznamenávaly datum smrti místních mučedníků, aby slaviti mohli jejich natale. K záznamům těm používali křesťané pohanských kalendářů římských.

Zlomek takového kalendáře, či lépe řečeno státní ročenky, je zachován. Je to kalendář na rok 354 po Kr.[211]) Redaktorem jeho as, podle titulního listu, byl Furius Dionysius Filocalus.[212] Po části astronomické a kalendářní[213]) následují soupisy dat, významných pro život občanský: seznamy konsulů[214]) od r. 510 př. Kr. do r. 354 po Kr., cyklus paschální od r. 312—411, pořadí prefektů urbis od r. 254 do r. 354 a dále — pro nás významné — depositio biskupů, depositio mučedníků, a seznam biskupů římských od sv. Petra do Liberia. Slovem depositio označen byl den úmrtí, nikoli den pohřbu. Vysvítá to ze slov sv. Maxima, jenž ve chvalořeči o sv. Eusebiovi dí: »Depositio ipsa dies natalis dicitur . . . Depositio non illa utique, quae sepeliendis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procuratur, sed illa, qua homo vinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad coelum, terrenum corpus exponit.[215])

Depositio episcoporum v římském kalendáři pro r. 354 je seznam úmrtních dnů a míst pohřbení 12 římských biskupů od Lucia († 254) do Julia († 352). Bude jistě vhodné, připojíme-li v opise aspoň depositio první.[216])

[211]) Viz Lietzmann, Die drei ältesten Martyrologien, Bonn 1903; k tomu Buchberger, Lexikon II, heslo Chronograph vom Jahre 354, str. 947—948.

[212]) Na titulním listě je věnování, vyjádřené větami: Valentine lege feliciter, Valentine floreas in Deo, Valentine vivas floreas, Valentine vivas gaudeas; pak následuje poznámka Furius Dionysius Filocalus titulavit. Zmíněný Filocalus byl kaligrafem papeže Damasa; vtesal mimo jiné do mramoru v katakombách sličnými literami nápisy, složené od téhož papeže; Čes. slovník bohověd., IV, str. 123.

[213]) Část astronomická a kalendářní je vyzdobena obrázky; srovnej Josef Strzygowski, Die Calenderbilder des Chronographen vom Jahre 354; Berlin 1888.

[214]) viz Lietzmann, op. cit., str. 3.

[215]) Čes. slovník bohovědný, III, str. 461; heslo depositio.

[216]) viz Ruinart, op. cit., pag. 540—541; Admonitio in Kalendaria sub-

Depositio episcoporum.

VI. Kal. Januarias Dionysii in Callisti (27. decembris 268).
III. Kal. Jan. Felicis in Callisti (30. decembris 274).
Pridie Kal. Jan. Sylvestri in Priscillae (31. decembris 335).
VI. Id. Jan. Miltiadis in Callisti (2. ianuarii 314).
XVIII. Kal. Febr. Marcellini in Priscillae (15. ianuarii 304).
III. Non. Mart. Lucii in Callisti (5. martii 255).
X. Kal. Maii Caii in Callisti (22. aprilis 296).
IV. Non. Aug. Stephani in Callisti (2. augusti) 255).
VI. Kal. Octob. Eusebii in Callisti (26. septembris 310).
VI. Id. Decembr. Eutychiani in Callisti (8. decembris 283).
Nonis Octob. Marci in Balbinae (7. octobris 336).
Prid. Id. April. Julii in via Aurelia milliario III. in Callisti (12. aprilis 352).

Ze 14 papežů, kteří stáli v čele Církve v době od roku 253 do roku 352, je jmenováno v depositio episcoporum římského kalendáře 12. Vynechán je papež Marcellus (308—309), jméno Sixta II. (258—259) je vloženo v témže kalendáři do seznamu v depositio martyrum. Z jmenovaných 12 papežů nebyli mučedníky: Dionysius[217]) (259—268), Silvester (314—335), Miltiades (311—314)[218]), Eusebius (309 nebo 310)[219]), Marek (336), Julius (337—352).[220])

Z faktu, že v depositio episcoporum římského kalendáře na r. 354 po Kr. jsou vedle papežů-mučedníků jmenováni papežové, kteří nezemřeli mučednickou smrtí, vysvítá, že již na počátku druhé polovice století IV. vzniká u lidu křesťanského úcta vyznavačů (confessores); o tom však později.

Stejně jako depositio episcoporum je upraveno ve zmíněném římském kalendáři depositio martyrum. Na počátku čteme: »VIII. Kal. Jan. Natus Christus in Bethleem Judae.[221]) Jistě velmi význam-

sequentia (scil. Romanum et Carthaginense); k tomu Lietzmann, op. cit., str. 3—5.

[217]) Duchesne, Le liber pontificalis, str. 157.

[218]) ibidem str. 168; k tomu Buchberger, Lexikon VII, str. 193; »Miltiades, hl. Papst, fälschlich Melchiades genannt...«

[219]) Eusebius je označen v náhrobním nápise od papeže Damasa jako mučedník.

[220]) Duchesne, op. cit., str. 205: »Julius... exilio fuit mensibus X.«

[221]) Eisenhofer, op. cit., I, str. 566: »Zum ersten Mal ist der 25. Dezember als Geburtstag des Heilandes erwähnt im Chronographen aus dem Jahre 354...«

né! Výčet natalicií — narozenin mučedníků — je zahájen datem narození Kristova. Mimo známé mučedníky římské jmenováni jsou opětovně jako v mešním kánonu mučedníci afričtí: sv. Cyprián, sv. Perpetua a Felicita. Není to potvrzením mínění, dříve projeveného, že seznam světců v kánonu mešním — aspoň v první své části — vznikl v první polovici století IV.? Křesťané pak brzo nato jména světců kánonu mešního vložili do státního kalendáře, zařadivše je k jednotlivým dnům podle jejich úmrtí. Připojili pak — podle tehdejšího zvyku — místo pohřební.

V depositio martyrum jsou však dále jména, jež nejsou v kánonu; tak na př. jméno sv. Fabiána, Šebestiána, Kalixta a jiných.[222]) Na čtvrtém místě v depositio martyrum čteme: VIII. Kal. Mart. Natale Petri de Cathedra. Tak označen byl již v polovici IV. stol. svátek biskupského stolce sv. Petra v Antiochii. Již tedy v nejstarších dobách vedle výročního dne umučení — u některých světců — byl také slaven den, významný nějakou událostí ze života světcova. Praví o tomto apoštolském svátku sv. Augustin: »Institutio solemnitatis hodiernae a senioribus nostris cathedrae nomen accepit, ideo quod primus apostolorum Petrus hodie episcopatus cathedram suscepisse referatur.«[223])

Světci církve africké uvedeni jsou v římském kalendáři takto: Nonis Martii, Perpetuae et Felicitatis Africae; XVIII. Kal. Oct. Cypriani Africae, Romae celebratur in Callisti.

Z pohřebišť nejčastěji jmenováno je pohřebiště sv. Kalixta[224]) u silnice Appiovy, pohřebiště Praetextatovo[225]), Priscilly.[226]) U jména papeže Marka připojeno pohřebiště Balbiny.[227])

K vůli úplnosti o kalendáři římském na r. 354 budiž připojeno, že prvně byl vydán od kněze tovaryšstva Ježíšova Bucher-a roku 1626.[228])

[222]) Celkem 52 jmen.

[223]) Sermo 15 de sanctis.

[224]) Jmenováno tak po svém správci, arcijáhnu římském, pozdějším papeži Kalixtovi.

[225]) Pohřebiště Praetextatovo naproti Kalixtovu, na druhé straně silnice Appiovy; Praetextat snad člen rodiny Caeciliů. (Buchberger, Lexikon VIII, str. 436.)

[226]) Pohřebiště Priscillino založeno na pozemcích křesťanky Priscilly, podél via Salaria v první polovici II. stol.

[227]) Duchesne, Le liber pontificalis, str. 202: »Marcus... sepultus in cymiterio Balbinae... quem ipse insistens fecit...«

[228]) Ruinart, op. cit., str. 540: »Actis martyrum subiungere visum est Kalendaria duo vetustissima (scil. Romanum et Carthaginense), quod in iis

Zlomek podobného kalendáře křesťanské osady v Karthagu objevil v knihovně kláštera Clugny benediktin Mabillon († 1707) a vydal jej ve svých Vetera Analecta III. roku 1682. Ruinart počíná popisovati Kalendarium Carthaginense těmito slovy: »Alterum Kalendarium, quod ab eruditissimo et colendissimo mihi magistro meo Johanne Mabillonio ex veteribus membranis paene corrosis monasterii Cluniacensis erutum est, saeculo sequenti scriptum tuit.« Pochází tedy kalendář karthaginský podle Ruinarta ze stol V.; jiní (Lietzmann) soudí, že kalendář vznikl až počátkem VI. století.

Pod nadpisem Kalendarium Carthaginense je poznámka: Hic continentur dies natalitiorum martyrum et depositiones episcoporum quos ecclesiae Carthagenis anniversaria celebrant.

Záznam první: XIII. Kalend. Maias martyris Mappalici; záznam poslední: XIII. Kalendas Mart. sanctorum martyrum Macrobi et Lucillae, Nundinari, Caecilianae et Petrensium. Kalendář karthaginský počíná tedy 19. dubna (XIII. Kal. Maias) a končí 16. února (XIII. Kal. Mart.). Od 16. února do 19. dubna nebylo slaveno v Karthagu žádné patale? Ano, nebylo slaveno, neboť byl zachováván kánon 51. synody laodicejské, který zakazoval slaviti natalicia v době kvadragesimální.[229])

Achelis[230]), vycházeje z tohoto časového ohraničení kvadragesimy, — trvala toho roku od 17. února do 18. dubna — označuje rok 520 za rok vzniku kalendáře karthaginského. Tento názor potvrzen je i jinak. Z devíti biskupů karthaginských, jichž depositio je v kalendáři poznamenáno, jako poslední zemřel biskup Eugenius r. 505. Kalendář sestaven by byl brzo po tomto roce.[231])

Hlavní obsah kalendáře tvoří seznam natalicií mučedníků a úmrtních dnů biskupů křesťanské osady v Karthagu. Z apoštolů jsou poznamenáni: sv. Petr a sv. Pavel, sv. Ondřej, sv. Jakub; dále evangelista sv. Lukáš. Sv. Jan Křtitel je připomenut na dvou místech: VIII. Kal. Jul. (24./6.) a VI. Kal. Jan (27./12.) společně s apoštolem Jakubem. Narození Páně 25./12. (VIII. Kal. Jan. Domini

martyres non pauci recenseantur, quorum alii aliunde ignoti sunt, alii non nisi ex actis depravatis aut martyrologiis recentioribus noti. Primum quod ecclesiae Romanae usui fuit, debemus viro sacrae antiquitatis studiossimo Aegidio Bucherio, presbytero societatis Jesu. Aegidius Bucher S. J. († 1665) uveřejnil kalendář římský ve spise »De doctrina temporum« r. 1636.

229) srovnej výše.

230) H. Achelis, Die Martyrologien ihre Geschichte und Wert, str. 22—23.

231) srovnej Lietzmann, op. cit., str. 5.

nostri Jesu Christi, filii Deo) je provázeno již svátky, později obecně ustálenými, a to svátkem sv. Štěpána 26./12. (VII. Kal. Jan. sancti Stephani primi martyris), svátkem Mláďátek betlemských 28./12. (V. Kal. Jan. sanctorum Infantum, quos Herodes occidit). Zjevení Páně je vyznačeno: VIII. Idus Jan. sanctum Epefania. Z římských mučedníků jsou vzpomenuti sv. Sixtus, Vavřinec, Anežka a j.

Celkem možno říci, že kalendář karthaginský je mnohem bohatší než kalendář římský. V římském natalicia jsou poznamenána jen u 24 dnů, v karthaginském je počet dnů, takto označených, více než ztrojnásoben (81).[232]) K jménu mučedníků je připojeno vždy epitheton »sanctus«; v římském kalendáři je jméno mučedníka bez tohoto attributu.

Kalendáře podobné římskému a karthaginskému měly jistě všechny větší křesťanské obce. Křesťané všude k jednotlivým dnům, označeným záznamy obsahu pohanského[233]), poznamenávali úmrtí tamních mučedníků a úmrtí svých biskupů. Že i křesťanské osady na východě měly své kalendáře, potvrzuje dějepisec Sozomenus.[234]) Týž vypravuje o dvou městech, nedaleko sebe ležících, Gaze a Konstancii[235]): »Utraque suum seorsum habet episcopum, suum clerum, dies item festos martyrum suorum, et commemorationes episcoporum qui ipsis praefuerunt.«

Obecným kalendářem církevních osad východních je t. zv. Martyrologium syriacum. Syrský rukopis, pocházející z Edessy asi z r. 411, chová se v Britském museu v Londýně. (Add. 12150.) Znění původní je řecké a vzniklo koncem stol. IV.

H. Achelis popisuje martyrologium toto podrobně ve svém díle Die Martyrologien ihre Geschichte und ihr Wert (str. 30—71). Buďtež zde uvedeny podle tohoto popisu aspoň nejhlavnější věci. Martyrologium se skládá ze dvou částí. Část první je uspořádána podle římských měsíců, označených syrskými názvy, a obsahuje jména mučedníků říše římské. Počíná 26. prosincem a končí 24. listopadem. Zápisy většinou jsou takto upraveny: po datu kalen-

[232]) Achelis, op. cit., str. 24.
[233]) srovnej na str. 55.
[234]) uvedeno podle cit. spisu Benedikta XIV. l. I, c. IV, n. 14.
[235]) Obě města v jihozápadní Palestině. Jedním z prvních biskupů v Gaze byl sv. Silván (Euseb., VIII, 13); umučen kol. r. 310. Konstancia, biskupství v býv. církevní provincii Bostra; nyní biskupství titulární.

dářním je jmenováno město, jež bylo ještěm umučení, pak následuje jméno mučedníka namnoze s přidáním hierarchického řádu. U některých záznamů čteme poznámku *ἐκ τῶν ἀρχαίων*; je tomu tak u mučedníků prvních dob křesťanských na rozdíl od těch, kteří usmrceni byli za pronásledování Diokleciánova nebo později.

Uveďme jako příklad některé zápisy z první části Martyrologia syrského podle Achelise, jak je týž na konci citov. pojednání,[236]) geograficky roztříděné, podává:

28. december: *Ἐν Ῥώμῃ τῇ πόλει Παῦλος ἀπόστολος καὶ Συμεὼν Κηφᾶς ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν.*

25. october: *Ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἐκ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων Κυριακὸς καὶ Κλαυδιανός.*

7. April: *Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πελεύσιος πρεσβύτερος.*

Jen tato část první je skutečným kalendářem. Jména mučedníků připojována jsou k datům časovým. Druhá část martyrologia syrského je pouhým seznamem mučedníků perských bez data úmrtí.[237]) Mučedníci uvedeni jsou v pořadí hierarchickém; biskupové, kněží, jáhnové, pokud byli mučedníky. Část tato měla pravděpodobně jiný účel než liturgický.[238])

Podle těchto — právě zmíněných — kalendářů: římského, karthaginského, syrského (1. jeho části) vzniká v Italii asi v I. polovici století VI.[239]) první úplný seznam světců — především mučedníků doby starokřesťanské, známý pod jménem »Martyrologium Hieronymianum«. Dílo toto nepochází od sv. Jeronýma;[240]) Migne[241]) řadí Martyrologium vetustissimum s. Hieronymi presbyteri nomine insignitum mezi podvržené spisy sv. Jeronýma: »S. Hieronymi opera supposititia.«

[236]) Achelis, ibidem, str. 39—46.

[237]) Nápis II. části Martyrologia syrského: Τὰ ὀνόματα τῶν κυρίων ἡμῶν τῶν μαρτύρων, οἱ ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἀνατολῇ.

[238]) srovnej Achelis, op. cit., str. 32.

[239]) J. P. Kirsch (heslo Martyrologien ve slovníku Buchbergerově VI, str. 1000—1002), Eisenhofer (spis Handbuch der katholischen Liturgik I., str. 93) kladou vznik tohoto martyrologia do polovice stol. V.

[240]) Sv. Jeroným † asi 420 po Kr.

[241]) Migne, P. L., I. XXX; martyrologium col. 435—486.

Textu martyrologia předeslány jsou dva dopisy. Chromatius, biskup z Aquileje, a Heliodor, biskup z Altina, žádají sv. Jeronýma, »ut famosissimos feriales de archivio S. Eusebii Caesareae Palestinae episcopi inquirens, martyrum ad nos dirigas festa: ut possimus hoc officium per tuam sanctam industriam melius perfectiusque ad honorem Dei martyribus exhibere«. Dopis druhý je odpověď, domněle pocházející od sv. Jeronýma; je adresována »Chromatio et Heliodoro sanctis episcopis, Hieronymus presbyter.« Jeroným vyhověl jejich přání »... singulorum mensium, singulorumque dierum festa conscripsimus ...« Mluví již o zástupu světců, který není možno spočítati (innumerabiles turbae). Na konci dopisu se zmiňuje, že před martyrologium položil svátky »omnium beatorum apostolorum, ut dies varii non videantur dividere, quos una dignitas apostolatus in coelesti gloria fecit esse sublimes.« Tato první část, podávající úhrnně svátky apoštolské, je označena »In vicem prooemii«. Pak teprve »incipit martyrologium«. Počíná se vánocemi.[242]) K jménům světců je připojeno město, kde je hrob, nebo kde týž světec je zvláště uctíván. Však není nutno dále popisovati martyrologium sv. Jeronýma. Výraznými slovy martyrologium toto popisuje papež Řehoř Veliký. Patriarcha alexandrijský Eulogius[243]) žádá papeže Řehoře, aby jemu zaslal akta mučedníků »cunctorum martyrum gesta, quae piae memoriae Constantini temporibus ab Eusebio Caesariensi collecta erant.« Podobně žádali biskupové Chromatius a Heliodor sv. Jeronýma v listě, o němž je svrchu zmínka.

Eusebius sestavil sbírku »Antiquorum martyrum passiones,« k níž na několika místech ve svých dějinách poukazuje.[244]) Sbírka tato však se ztratila a to velmi záhy. Jen dva fragmenty této sbírky podává Migne[245]) ve svém vydání spisů Eusebiových.

[242]) VIII. Kal. Januarii. Bethlehem nativitas Salvatoris nostri Jesu Christi secundum carnem.

[243]) Eulogius, patriarcha alexandrinský 580—607, osobně známý s papežem Řehořem Velikým.

[244]) Tak na př. na konci kapitoly Quomodo Apollonius Romae martyrium passus est se praví: »Porro cuncta ab illo in iudicio dicta, et quaecumque Perenni interroganti respondit, et orationem illam quam pro fidei nostrae defensione in senatu habuit, quisquis nosse voluerit, ex Antiquorum martyrum passionibus a nobis collectis poterit percipere.« Euseb. V, XXI.

[245]) Migne, P. G. t. XX, Eusebii Pamphili Caesareae Palestinae episcopi opera omnia. Fragmenty zde obsažené jsou: 1. Eusebii de martyribus Palestinae liber (col. 1457—1520). 2. Antiquorum martyriorum collectio (col. 1520—1536).

Co odpovídá papež Řehoř Veliký patriarchovi Eulogiovi?[246]) Hledal žádaná gesta martyrum, ale nenalezl; praví doslovně: »praeter illa enim quae in Eusebii libris de gestis sanctorum martyrum continentur nulla in archivo huius ecclesiae vel in Romanae urbis bibliothecis esse cognovi, nisi pauca quaedam in unius codicis volumine collecta; nos autem paene omnium martyrum, distinctis per dies singulos passionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione missarum solemnia agimus; non tamen in eodem volumine, quis qualiter sit passus, indicatur, sed tantummodo nomen locus et dies passionis ponitur; unde fit, ut multi ex diversis terris, atque provinciis per dies, ut praedixi singulos cognoscantur martyrio coronati . . .«

Odpověď jest zajímavá: gesta martyrum, která žádá Eulogius, nejsou v Římě; Církev římská má však v jednom kodexu jména téměř všech mučedníků, uspořádaná (collecta) podle dnů umučení. Není tam vylíčen způsob umučení; pouze je poznamenáno jméno, místo a den mučednické smrti. Tak je umožněno, že mnozí z různých zemí a provincií jsou vzpomenuti v den jejich smrti a k poctě jejich je sloužena mše svatá.

Názor, že papež Řehoř Veliký ve své odpovědi patriarchovi Eulogiovi mluví o t. zv. martyrologiu sv. Jeronýma, potvrzuje Duchesne,[247]) který citovav slova papežova, přidává poznámku: »La dernière partie de la phrase, nos autem — ponitur, (viz svrchu) décrit un martyrologe, et vraisemblablement celui qui porte le nom de saint Jérôme.«

Bylo tedy martyrologium sv. Jeronýma koncem století VI. obecně užíváno a autoritou papežskou schváleno. Co z tohoto fakta může být odvozeno?

V statích předchozích bylo jednáno o úctě mučedníků v nejstarších dobách. Byli uctíváni nejprve v místě úmrtí. Úcta křesťanského lidu k nim byla schvalována místním biskupem, když týž z akt mučednických poznal pravou příčinu jejich smrti. Ta úcta šířila se do okolí, pak do krajin vzdálenějších, kam posílány byly okružní listy. Takové listy posílány byly i do Říma a v Římě již

[246]) srovnej Benedikt XIV, op. cit., l. I, c. IV, n. 13.

[247]) Duchesne, op. cit., pag. CI.

v prvních stoletích jména mučedníků nejslavnějších, vyznamu celocírkevního, byla vložena do kánonu mešního, aby jejich památky bylo vzpomínáno každého dne při oběti eucharistické. V století pak V. nebo nejpozději v první polovici století VI. jména mučedníků ze tří hlavních kalendářů[248]) — římského, karthaginského a syrského — byla shrnuta do jediného alba, do t. zv. Martyrologia sv. Jeronýma.

Nazvali jsme na příslušném místě vložení jména mučedníka do mešního kánonu kanonisací téhož světce, kanonisací v nejstarší podobě. Téhož výrazu můžeme užíti pro vložení jmen všech mučedníků do martyrologia. Táž autorita papežská v obou případech rozhodla.

Možno proto skončiti myšlenkou, že již nejstarší skupině světců — mučedníkům — dostalo se cti oslavenců Božích dvěma právními projevy autority církevní: úcta jejich byla schválena od místního biskupa — beatifikace v nejstarší podobě —; úcta jejich byla dále potvrzena od Apoštolské Stolice tím, že jejich jméno bylo vloženo do martyrologia — kanonisace v primitivní formě. S podobným závěrem shledáváme se v díle Benedikta XIV. »De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione.«[249]) Týž papež, když uvedl odpověď Řehoře Velikého patriarchovi Eulogiovi, dokládá: »Verumtamen, cum ex allegata Sancti Gregorii epistola deprehendatur, omnium pene Martyrum nomina in uno codice fuisse collecta, et codicem in Ecclesia Romana asservatum fuisse, satis hoc superque esse videtur, ut ab aliis ecclesiis, et ab aliis episcopis delata ad eam censenda sit notitia eorum, qui in suis diocesibus moriebantur pro Christo ... ut Apostolico munimine cultus eorum introduceretur, aut introductus confirmaretur.«

[248]) Tím ovšem není tvrzeno, že by jména mučedníků z jiných kalendářů zůstala pro martyrologium sv. Jeronýma nepovšimnuta. I Achelis (loco cit. str. 71), mluví o třech zmíněných kalendářích jako o hlavních pramenech.

[249]) Op. cit., l. I, c. IV, n. 13.